

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Vývoj amerického nacionalismu a jeho dopad na
zahraníční politiku USA**

Matěj Boček

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Vývoj amerického nacionalismu a jeho dopad na

zahraniční politiku USA

Matěj Boček

Vedoucí práce: PhDr. Martina Ponížilová Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Vývoj amerického nacionalismu a jeho dopad na zahraniční politiku USA** vypracoval samostatně a všechny použité prameny jsem uvedl v seznamu použité literatury.

Plzeň, duben 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, otevřený a vždy velmi vstřícný přístup. V neposlední řadě také za cenné rady, kterých při tvorbě akademické práce není nikdy dost.

Obsah

ÚVOD	9
1 KONCEPT NACIONALISMU	12
1.1 DEFINICE NACIONALISMU	12
1.2 NACIONALISMUS PODLE ERNESTA GELLNERA	14
1.3 NACIONALISMUS PODLE BENEDICTA ANDERSONA	16
1.4 NACIONALISMUS PODLE ERICA HOBSBAWMA.....	18
1.5 VZNIK NACIONALISMU Z POHLEDU DĚL FRANCISE FUKUYAMI.....	20
2 VZNIK AMERICKÉ IDENTITY	26
2.1 VZNIK TŘINÁCTI KOLONÍ	27
2.2 VÝZNAMNÉ UDÁLOSTI VE VZTAHU K BUDOVÁNÍ AMERICKÉ IDENTITY	29
2.3 OBČANSKÁ VÁLKA – KONSOLIDACE AMERICKÉHO NACIONALISMU	36
3 DOPAD AMERICKÉHO NACIONALISMU NA ZAHRANIČNÍ POLITIKU	39
3.1 ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V LETECH 1823–1898.....	39
3.2 ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V LETECH 1914–1945	44
3.3 ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V LETECH 1947–1991	47
3.4 ZAHRANIČNÍ POLITIKA USA V LETECH 1991–2016.....	50
ZÁVĚR	56
SEZNAM LITERATURY	59
RESUMÉ	63

Úvod

Americký nacionalismus byl dlouhou dobu v oblasti historických i sociálních věd poměrně málo zkoumaným předmětem.¹ Nicméně jeho dopad od zrodu amerického státu roku 1776 zanechal nerasmazatelnou stopu na poli mezinárodního prostředí. Národní uvědomění je zcela zásadní složkou celého amerického pojetí státu, společnosti a hodnot. V důsledku dějinných pohybů uvnitř Evropy na sklonku 15. století se na kartografických mapách středověku začíná objevovat nový geografický objekt. Jednalo se o dosud neznámé území obklopené z obou stran oceány, jež se pomalu stávalo cílem objevných plaveb. Tato neprozkoumaná část planety v sobě skrývala dosud nepoznané možnosti pro vznik nového státu, jenž se má v následujících stoletích stát rozhodující vahou mezinárodního pořádku a vystřídat tak suverénního hegemonu v podobě Velké Británie.

Vývoj amerického nacionalismu byl jako v každém jiném státě determinován silou národní jednoty. V případě Spojených států byl však vznik amerického národovectví ovlivněn: zaprvé duchem revolučnosti (Hobsbawm 2000), zadruhé pocitem vyvolenosti (Greenfeld 1993) a zatřetí pojmem svobody a náboženské morálky (Tocqueville 2012).

To z této země od počátku dělalo ono „město na hoře“, jaké bylo zmiňováno již v Novém zákoně. Je nutno zmínit, že charakter Spojených států se ve svých začátcích vyznačoval také imperialistickým smýšlením, ne nepodobným tomu v Prusku či Německu (Ferguson 2005: 43–45). Počátkem 19. století se nicméně tento charakter stával čím dál více ovlivněn ekonomickým determinismem a šířením západní civilizace do zemí „žijících v temnotě“ (Kagan 2006: 171). S vypuknutím 1. světové války, zapojením USA do tohoto konfliktu (a následnému

¹ Podle Barta Bonikowskiho a Paul DiMaggia (2016: 2–3). je většina výzkumů na téma nacionalismu soustředěna na subnárodní separatistická hnutí, která ale v USA absentují od konce občanské války (1861–1865). Tyto výzkumy mají též sklony k upřednostnění etnokulturního nacionalismu, kdežto je to občanský nacionalismus – nacionalismus postavený na sdílených hodnotách spíše než na sdílené etnicitě –, jenž dominoval veřejnému diskurzu v USA.

poražení Ústředních mocností) se úloha Spojených států začala vyznačovat snahou o vybudování mírotvorných institucí a rozšiřování liberálních hodnot také na území válkou zdevastované Evropy. Tento ideologický posun nebyl však pouhým dílem náhody, nýbrž odrážel celkový vývoj světového uspořádání, ve kterém se vytvořilo mocenské vakuum, jež bylo nutné zaplnit. Od té doby se dá o úloze Spojených států v mezinárodním prostředí mluvit jako o dominantní mocnosti určující „pravidla hry“ po další desetiletí. S nástupem nového milénia se nicméně tato úloha dostala do nové krize, ze které bylo už jen velmi těžko možné obhájit svou pozici z let předešlých. Sílicí vliv globalizace poté „dosadil“ Donalda Trumpa na post amerického prezidenta, což postavilo Spojené státy a celý svět před nové výzvy.

Cílem této bakalářské práce je zjistit pojetí amerického nacionalismu a jaký dopad má jeho vývoj na celkovou koncepci zahraniční politiky USA. Práce je koncipována jako jednopřípadová studie vlivu proměn nacionalismu na zahraniční politiku státu, v jejímž rámci bude použita výzkumná metoda analýzy zahraniční politiky, s jejíž pomocí budou jednotlivé okamžiky vývoje zahraniční politiky USA podrobeny důkladnému zhodnocení ve vztahu k vývoji nacionalismu uvnitř samotných Spojených států.

Text práce bude členěn na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. V první části, která bude teoretickou, se zaměřím na definování samotného pojmu nacionalismus, jeho základních aspektů a charakteristik. Náhledy jednotlivých autorů na nacionalismus jsou ale v první řadě podepřeny nastíněním základních aspektů tohoto pojmu. Jako první se zaměřím na ty aspekty nacionalismu, které jsou podle mnohých teoretiků považovány za zcela klíčové. Poté se již budu zabývat samotnou definicí nacionalismu prostřednictvím děl nejvýznamnějších teoretiků zabývajících se nacionalismem. Konkrétně se jedná o Ernesta Gellnera (2003) Benedicte Andersona (1983) či Erica Hobsbawma (2000). Právě díla těchto autorů značně přispěla k debatě o úloze nacionalismu a jeho vývoji. Následně na význam slova nacionalismus budu také nahlížet optikou řeckého výrazu „thymos“ označujícího touhu po uznání, tedy základního stavebního materiálu při budování každého nacionalistického citění. Myšlenka využití „thymos“ jakožto nástroje pro

zkoumání nacionalismu bude živena za pomoci děl Francise Fukuyami (2002; 2019). V závěru teoretické části práce bude po provedení analýzy aspektů a definic nacionalismu od výše zmíněných autorů nastíněno mé vlastní pojetí tohoto fenoménu.

Ve druhé části, jež bude částí empirickou, budu zkoumat zrod a vývoj amerického nacionalismu, v jehož rámci budou nastíněny nejzásadnější dějinné zvraty a dokumenty ve vztahu k budování americké morálky (Velké probuzení, Sedmiletá válka, Bostonské pití čaje, Válka za nezávislost, Deklarace nezávislosti, Občanská válka) a popis jejich hlavních rysů. Poté již na pozadí nejdůležitějších milníků americké zahraniční politiky, počínaje Monroeovou doktrínou z roku 1823, kdy poprvé došlo k explicitnímu vyjádření amerického postoje k zahraničním otázkám, až po nástup Donalda Trumpa roku 2016 na post prezidenta Spojených států, znamenající opětovný návrat k izolacionistickému „obratu k identitě“, popíši vývoj a dopad amerického nacionalismu na celkovou koncepci zahraniční politiky USA.

1 Koncept nacionalismu

Definovat názvosloví, jež se vztahuje ke konkrétnímu tématu práce, může být velmi složitý úkol. V případě definice nacionalismu se jedná o problém stanovení jednoho univerzálního významu, který by dodával tomuto fenoménu smysl jednoty. I přes všudypřítomné užití daného pojmu v odborné literatuře, stejně jako ve veřejném prostoru, je poněkud problematické zachytit odpovídající obsah tohoto výrazu. Co vše se dá vyjádřit tímto termínem? Je nacionalismus ovlivněn veskrze negativní konotací z let minulých nebo představuje i pozitivní aspekt společenského růstu?

Pravdou je, že se nacionalismus stejně jako jiné těžko definovatelné termíny mění v čase. Představuje totiž souhrn názorů, myšlenek a přesvědčení, které vždy odpovídají duchu doby, ve které se uplatňují. Jeho historický význam byl však vždy odrazem určité národní stísněnosti, která se dokázala exaltovat pouze pomocí společně sdílených hodnot a zkušeností. V tomto ohledu je tedy nacionalismus nástrojem sblížujícím masu dohromady a dodávajícím jim pocit bezpečí.

Nicméně pojem „nacionalismus“ není pouhou imaginární konstrukcí, která by se zčistajasna objevila ve společnosti a měla jasně vymezený rámec pro její pochopení. Nacionalismus se jako každá myšlenková tendence opírá o určité předem definované aspekty, na základě kterých se dá jeho význam snadněji přiblížit.

V následující podkapitole budou tedy předloženy aspekty nacionalismu, jež vytváří jeho hlavní opěrné body.

1.1 Definice nacionalismu

Původ slova „nacionalismus“ vychází z ideového vymezení pojmu „národ“². Nicméně, jak zmiňuje Walker Connor (1978: 382) „[t]ermíny užívané k popisu lidských kolektivit (například rasa či třída) naneštěstí svádějí k neobyčejně vysoké

² Anglické slovo *nation* pochází z latiny a vyjadřovalo představu pokrevních pout. Odvozovalo se od minulého participia slovesa *nasci*, které znamenalo narodit se. Konotací podstatného jména *natio* byl tedy *rod* či *rasa* (Connor 1978: 380).

míře literární licence a *národ* v tomto rozhodně není výjimkou“. Jinými slovy, termín „národ“ nemá jasné definiční ohraničení, které by stanovovalo, co národem je a co se za národ již považovat nedá. Eric Hobsbawm (2000: 15) označuje národ jako „státní nebo politické těleso, které uznává nejvyšší centrum společné vlády“. Podobnou interpretaci můžeme najít u Karla W. Deutsche (1953: 169), který definuje národ jako „lid, který získal kontrolu nad některými institucemi sociálního nátlaku, které nakonec vedou ke vzniku plnohodnotného *národního státu*“. Nicméně i přes definování pojmu „národ“ se dá jen těžko popsat vnitřní dynamika každého státu bez toho, abychom nepojmenovali další aspekty, které jsou pro zrod národního uvědomění klíčové.

Norský antropolog Thomas Eriksen poukazuje na silnou vazbu mezi etnicitou a národem. Zdůrazňuje, že jedna bez druhé by nemohly fungovat, navzájem se potřebují. Tato vzájemná závislost je podle Eriksena zásadní pro vybudování pocitu národní identity (2012: *passim*). Podle slov významného francouzského filozofa Ernesta Renana (2003: 29) je rasa také důležitým kamenem při „stavbě“ národa. Zakládá totiž právo, tedy legitimitu každého národa. Jak ale sám autor poznamenává, rasa jako klíčový aspekt, pomalu ale čím dál více ztrácí na významu. Druhou částí je podle Renana jazyk. Ten ale stejně jako rasa doplácí na svou politickou otevřenost, která tak může být v myslích mnoha vládců velmi efektivně zneužita. Důležitou složku dále představuje náboženství a společné zájmy. Obě tyto složky však nejsou dostatečně silné pro to, aby nabídlý živnou půdu pro vytvoření národa. Náboženství je podle Renana příliš spjato s existencí společenských skupin, které se mohly různit uvnitř samotného celku podle společenských norem stejně tak jako společné zájmy implikující spíše význam obchodní smlouvy než jednotící ideologie. To, co dodává každému státu, respektive jeho občanům ten pravý smysl národovectví, je podle Renana kult předků. Ten podle něj představuje nejlegitimnější aspekt, jelikož jsou to naši předci, kteří z nás udělali to, čím jsme. Jedná se tedy o styčný bod v myslích každého občana, jenž má v sobě vybudovaný cit pro chápání pojmů jako je hrdinská minulost, velké osobnosti nebo sláva. To podle Renana (2003: 29) představuje kapitál, ze kterého se dá postavit idea národa.

Národ je tedy podle Hobsbawma nebo Deutsche geograficky vymezené těleso, které je konstituováno politickým procesem a jeho vnímání je zatíženo formou vlády, jazykem i rasou. Ernest Renan na druhé straně chápe národ čistě jako ideovou, geograficky nezatíženou entitu, která se může konstituovat všude na světě bez ohledu na její etnicko-lingvistické charakteristiky.

I přes ne zcela jednotně vymezené aspekty nacionalismu můžeme označit výše zmíněné složky jako základní pilíře pro vytvoření představy, co se za pojmem „nacionalismus“ skrývá. Jak již bylo zmíněno, hlavním opěrným bodem nacionalismu je národní cítění. To představuje určitý vztah k předem definovanému celku (národu), ve kterém jsou sdíleny stejné (či podobné) hodnoty, jako je jazyk, etnicita, území či společná historická paměť.

Pro pochopení významu nacionalismu je tedy zásadní určit, jaký vztah existuje mezi jednotlivcem a národem, na základě kterého se daná osoba identifikuje. Nicméně stejně jako u definování pojmu „národ“ je i definování toho, co nacionalismus přesně označuje, poněkud nejasné, jelikož zde není předem vymezená definice mající univerzální rozměr. V průběhu 20. století se tak vynořila celá řada definic snažících se postihnout kořeny nacionalismu a jeho samotnou podstatu. Avšak je nutné zmínit, že každá z nich je vždy ovlivněna autorovou představou o činitelích vzniku a povaze nacionalismu. V rámci následujících podkapitol budou tedy nastíněny čtyři pojetí nacionalismu podle významných teoretiků (nejen) v této oblasti.

1.2 Nacionalismus podle Ernesta Gellnera

Podle Ernesta Gellnera může být nacionalismus nejlépe definován v pojmech politické a národní jednotky, které musí být shodné (2003: passim). Nacionalismus je tedy podle tohoto česko-německého filosofa a teoretika nacionalismu původně politický princip, jenž svou skutečnou sílu získal se vznikem moderních národů na konci 18. a na začátku 19. století. Tím není míněno, že by nacionalismus dříve neexistoval, pouze „byly národy a nacionalismus v dnešní podobě neznámé“ (Musil 2003: 7). Vznik národů a nacionalismu nicméně nemůže být popsán jako pouhý odraz rozkvětu moderní průmyslové společnosti. Důležitou součástí

Gellnerovy percepcie nacionalismu je též význam „kultury“. Ta se nachází uvnitř každého člověka a je tedy hlavním prvkem, podle kterého se lidé od sebe odlišují. „Kulturou“ je v tomto případě míněn vzorec geneticky podmíněného chování, který je předáván podle Gellnera (2003: passim) nikoli vzájemnou interakcí, ale spíše nápodobou. Právě onen prvek nápodoby je zcela esenciální pro tvorbu nacionalistického myšlení, kde již zažitá symboly a způsob vnímání reality vytváří kulturně homogenní společnost. Z této kulturně homogenní a intelektuálně saturované společnosti je podle Gellnera již jen kousek k dotvoření nacionalistického modelu.

K pochopení tématu nacionalismu v mysli Ernesta Gellnera je též zapotřebí nastínit, čím jsou lidské společnosti vybaveny. Každá lidská společnost je vybavena určitou organizací. Společnost se nedá chápat jako uzavřený okruh jedinců s absencí vzájemného porozumění či jejich vzájemné liknavosti v rámci vztahů. Jedná se spíše o vnitřně heterogenní společenství, ve kterém mají jednotliví členové své vlastní postavení, privilegia a závazky. Právě „kultura“ a „organizace“ jsou více než užitečné pro pochopení toho, co si pod pojmem „nacionalismus“ představit. Nacionalismus je totiž Gellnerem chápán také jako „politický princip, podle kterého je podobnost v rámci určité kultury základním sociálním poutem“ (Gellner 2003: 17).

Z tohoto pohledu je tedy zřejmé, že se vznik nacionalismu nedá odbýt myšlenkou o spojení vnitřně neempatických jedinců, kteří své přesvědčení získali individuálním poznáním nezávislým na čase a prostoru. V otázce vzniku nacionalismu je zcela zásadní zejména pojetí autority. Ta zastřešuje legitimní uznání jednotlivých vzorců chování, názorů a symbolů, které se poté stávají součástí jedné kultury. Do této kultury je následně „pozvána“ pouze ta osoba, která sdílí stejná východiska a kopíruje tak kulturní strukturu dané společnosti.

Ernest Gellner nicméně nechápe nacionalismus jako poznání mající hluboké kořeny v lidské psyché. Podle něj se zkrátka nacionalismus, jakožto doktrína postavená na spojení státu s kulturou, mohl vynořit až v momentě, kdy ve společnostech již existoval stát. Ten jako jediný dokáže zajistit svrchovanou legitimitu kulturně naučených vzorců chování a tím pádem své vlastní existence.

1.3 Nacionalismus podle Benedicta Andersona

K pochopení významu nacionalismu tak, jak ho pojímá americký politolog a teoretik nacionalismu Benedict Anderson, je nutné se zaobírat nikoli jeho definicí jako spíše otázkou, kde a za jakých podmínek dochází ke vzniku nacionalismu. Ve svém nejvýznamnějším díle *Představy společenství* (1983) Anderson zdůrazňuje význam slova „národ“, jenž chápe jako nosnou entitu každého nacionálního smýšlení. Národ v tomto případě definuje jako „pomyslné politické společenství – a to existující v představách jako společenství ze své podstaty a zároveň suverénní“ (Anderson 1983: 21). Národ je tedy pro Andersona odrazem našich představ, ve kterých zkušenosti a poznání vytyčují hranice našeho „národa“. Síla představivosti je pro Andersona zcela zásadní, jelikož pouze s ní se dokážeme na národ dívat optikou horizontálního společenství, ve kterém se každý jedinec cítí být součástí jednoho celku a ve kterém jsou lidské hodnoty zastoupeny „společným vědomím“. Benedict Anderson souhlasí s Ernestem Gellnerem v otázce vzniku nacionalismu, který podle nich mohl nastat až v době vzniku moderních národů na konci 18. století a nacionalismus je tedy podle obou teoretiků produktem doby vyspělých civilizací a průmyslového věku. Nicméně samotný vznik nacionální identity vnímá Anderson (1983: *passim*) na rozdíl od Gellnera jako manifestaci lidské představivosti, jež se nachází v každém z nás již od počátku věků a není ovlivněna vnějším prostředím. Zároveň se ale shoduje s Gellnerem v tom, že expanze nacionalismu se dokázala prosadit až v momentě, kdy došlo k oslabení náboženských hodnot a k celkové sekularizaci moderního světa.

Anderson (1983: *passim*) totiž odmítá chápat nacionalismus jako určitou ideologii, ale spíše nachází mnohem větší porozumění pro tento pojem z hlediska významu společenství či právě náboženství. Stejně jako Gellner totiž chápe jako důležitý aspekt pro vznik nacionální identity kulturní systémy. Ty pro něj ale nejsou znázorněny ve formě společného jazyka, půdy či společné autority. Spíše se jedná o schopnost představit si národní společenství. Na otázku, jak se člověk dostane k přesvědčení, že je součástí určitého společenství, Anderson odpovídá tvrzením, že se tak mohlo stát až v momentě, kdy došlo k vytvoření jednotné koncepce

chápání světa (Anderson 1983: 23). Ta vznikla působením tří historických procesů. První z nich je podle Andersona zánik všeobecně přijímaného názoru, že znalost jazyka je jediným způsobem, jak poznat povahu světa. Tento ontologický nástroj, tak dobře sloužící v dobách katolické nadvlády, začal dostávat trhliny s nástupem tištěného slova. Vynález knihtisku je pro Andersona jedním z prvních kapitalistických vymožeností a zapříčinil tak něco, co německý filosof Walter Benjamin později nazývá „věkem technické reprodukovatelnosti“ (Benjamin 1935). Narušení privilegovaného postavení latiny znamenalo narušení vazeb mezi náboženskou morálkou a jazykem a vytvořilo tak prostor pro interpretaci světového řádu prostřednictvím široké škály nových jazyků. Druhým procesem byl úpadek svrchovanosti panovníka. Ten byl důsledkem nejen filologicko-lexikografické revoluce spojené s rozvojem tištěného slova a kapitalismu, ale také vzniku národních hnutí uvnitř Evropy. Národní hnutí v Evropě odstartované Lutherovou snahou o oslabení vlivu katolického náboženství vedla ke zpochybnění legitimacy panovníka, který byl do té doby chápán jako autorita zastupující božskou svrchovanost na Zemi. Jeho postavení ovšem nemohlo nadále fungovat v národním společenství, ve kterém rovnost a suverénnost lidu dostala zcela nový význam.

Třetím procesem je rozpad univerzálního pojetí času, ve kterém se náboženská autorita jako předmět veškerého bytí oddělila od historického výkladu světa a došlo tak k vnímání reality bez božského zásahu. Zhroucení tohoto výkladu umožnilo jednotlivým skupinám si svůj národ „vysnit“ bez náboženských či mocenských požadavků vedoucích k představě o národním společenství, které je svou podstatou neměnné a trvalé.

Nacionalismus je tedy podle Andersona (1983: 7) nástrojem vyplňujícím prostor vzniklý po rozpadu univerzálního pojetí společenství (dominance latiny), moci (svrchovanost panovníka) a času (oddělení kosmologie od historie). Autorovo pojetí nacionalismu a nacionální identity je tedy úzce svázáno s konkrétními dějinnými událostmi, které se doplnily tak, že se nacionalismus dokázal dostat ze svého zajetí v podobě pouhé představy až v době sekularizovaného a vnitřně

„prázdného“ světa. V takovémto prostředí je pak vznik nacionalismu otázkou již každého národa a slouží zejména jako obranná reakce proti univerzalitě dějin.

1.4 Nacionalismus podle Erica Hobsbawma

Pro britského historika Erica Hobsbawma je nacionalismus stejně jako pro Ernesta Gellnera výsledným produktem „politické a národní jednotky, které musí být ve shodě“ (Hobsbawm 2000: 9). V souvislosti s touto interpretací nazírá na národ výlučně jako na entitu určující jádro každého národního hnutí a nacionálního smýšlení. Tato entita je ale produktem patřícím „[v]ýlučně ke konkrétnímu a historicky nedávnému období“ (Hobsbawm 2000: 9). Eric Hobsbawm se s Ernestem Gellnerem shoduje také v otázce vzniku nacionalismu. Podle obou se na nacionalismus dá dívat prizmatem sdílených kritérií jako je jazyk, tradice či společná historie. Ty poté dohromady vytváří pocit národního cítění, které je jádrem nacionalismu. Jak ale Hobsbawm i Gellner zdůrazňují, národ není vytvořen přirozeným, božským zásahem ani jinou transcendentální silou, spíše se jedná o již existující kulturní vzorce, které jsou následně zhmotněny v jednom celku. Tento proces je ale podle Hobsbawma (2000: 10) zaštitěn samotným nacionalismem, který vede k vytvoření těchto kulturních vzorců či je zcela vymytí a dodá jim novou podobu. Jinak řečeno, v každém jedinci pocit nacionální identity pramenící z nutnosti někam patřit předchází vzniku samotných národů (srovnej s Gellner 2003: 8). Podle jeho slov zkrátka „národy nevytváří státy a nacionalismus, ale naopak“ (Hobsbawm 2000: 10). Nicméně jsou to právě národy, které z nacionalismu dělají nástroj k zajištění vlastního přežití a bezpečí svých příslušníků.

Hobsbawm (2000: 14) stejně jako Gellner (2003: 8) vznik národních hnutí datuje až do 19. století a jejich vývoj rozděluje do tří základních fází. První popisuje jako „zahajovací“ fázi, ve které se vyjímají nikoli politické či národní síly, ale spíše literární a folklórní. Ty se odrážely v mnoha literárních dílech a skladbách, které měly oprášit historickou paměť a povzbudit ducha národa. Druhá fáze je určitým „průkopnickým“ obdobím, které autor charakterizuje značnou snahou o boj za národní myšlenku a počátek politických bojů. Ve třetí fázi již dochází k „masové

podpoře nacionalistických programů“ (Hobsbawm 2000: 12). Ta je pro autora zásadní, jelikož podle něj znázorňuje identitární obrat národa z roviny masového vyznávání národních symbolů k masovému vyznávání národních a politických zájmů. Tato změna byla hlavním spouštěčem destruktivního chování národů a jejich dobovačných snah, které se podepsaly na vzniku obou světových válek. Období, kdy došlo k této transformaci, je podle autora období 19. století, kdy se národní zájmy střetly s ekonomickými zájmy daného státu. Došlo k posílení střední třídy a společnost si tedy dokázala svou vlastní budoucnost mnohem snadněji představit v intencích národního zájmu. V dobách ekonomického vzrůstu a zlepšování životních podmínek se již společnost nechtěla omezovat na pouhá symbolická vyjádření, ale podporovala expanzivní politiku státu. Autor dává rovnítka mezi pojmy „národ“, „stát“ a „lid“, nicméně toto rovnítka již nemá pouze národní konotaci postavenou na základě geograficky vymezeného území, sdílených tradic či historické paměti, ale také politickou konotaci, která vychází z jasných ekonomických pravidel, zřízených institucí a hierarchizací společnosti. V takovém prostředí se pak lid dokáže mnohem snadněji sžít s národním vědomím.

Nacionalismus je tedy pro Erica Hobsbawma v mnoha ohledech stejný ideový „konstrukt“ jako pro Ernesta Gellnera či Benedicta Andersona. Oproti Gellnerovi klade důraz na obrácené pořadí vzniku národa a nacionalismu. Tam, kde se zrodil nacionalismus, se teprve může zrodit národ. Avšak sám uznává, že bez národů a států by význam nacionalismu nemohl být nikdy naplněn. Uznává také, že národ musí vzniknout jako představa v každém z nás, ale bez jasných společensko-ekonomických podmínek by nemohl přežít. Ekonomický determinismus je tedy pro něj mnohem důležitější aspekt pro udržení národního ducha a identity než pro Andersona. Dále také nepřikládá pro zrod nacionalismu takovou důležitost náboženství, resp. rozpadu náboženského společenství a následnému vytvoření sekularizované společnosti. Spíše svou pozornost zaměřuje na materiální podmínky národa, které zajistí jeho přežití a umožní tak jeho příslušníkům upevňovat svou víru v něj.

Podle mého názoru nicméně ani jeden ze tří zmíněných autorů nenahlíží dostatečně na nacionalismus optikou lidské psyché, resp. lidské duše či mysli. Benedict Anderson sice poukazuje na fakt, že lidská touha být součástí určitého společenství je přirozená a nedá se na ni nazírat až s nástupem průmyslové společnosti. Je nicméně nutno dodat, že se následně staví po bok Ernesta Gellnera a dalších teoretiků, kteří nacionalismus chápou jako výdobytek moderních dějin vzniknuvších na konci 18. století. Tento pohled je dle mého notně omezený, jelikož nedává dostatek prostoru pro popis kořenů lidské psychiky a lidské touhy být uznáván. Tato touha se podle mě nedá datovat až s nástupem moderních dějin, ale jedná se o historicky mnohem starší kategorii. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl zařadit do teoretické části práce také díla amerického politologa Francise Fukuyami, který se sice dominantně nevěnuje tématu nacionalismu, nicméně nabízí zajímavý pohled na lidskou psychiku a její kořeny. I když se Francis Fukuyama shoduje s ostatními autory v tom, že nacionalismus jako legitimní doktrína mohl vzniknout až z ducha roku 1789, tedy konkrétně z myšlenky sebeurčení a svrchovanosti (národního) státu, v jeho podání kořeny této ideologie sahají až k samotné podstatě lidské mysli. Domnívám se, že právě nastínění této interpretace může téma nacionalismu přiblížit ze zcela nového úhlu a obohatit tak diskuzi nad tímto fenoménem.

1.5 Vznik nacionalismu z pohledu děl Francise Fukuyami

V otázce nacionalismu Francis Fukuyama (2002: *passim*) přichází s mnohem hlubším přístupem upřednostňujícím lidskou psyché jako jeden z hlavních kamenů nacionálního smýšlení. Hlavním pojmem, se kterým Fukuyama (2002: *passim*) pracuje, je výraz „*thymos*“. Jedná se o původně řecké označení znamenající přirozenou lidskou vlastnost „být uznáván“. Pro účely vzniku nacionální ideologie zastává *thymos* fundamentální pozici, jelikož dodává každé lidské bytosti určitý prvek důstojnosti. Tento prvek je poté zcela stěžejní pro vytváření symboliky národa a jeho praktického ukotvení. Fukuyama tak zachází s pojmem nacionalismus spíše jako se součástí lidské psyché a chápe ho jako nedílnou součást každého jedince. V takovém podání je pak národní identita spjata

s pocitem někam patřit a být uznáván. Z tohoto hlediska má tedy nacionalismus mnohem hlubší kořeny odrážející thymos, tedy tu část duše, která hledá uznání. Tato touha po uznání se nachází uvnitř každého jedince a jedná se tak o univerzální prvek lidské přirozenosti. Jak ale Fukuyama (2019: 33) sám dodává, v minulosti hledala uznání své důstojnosti pouze úzká třída lidí, jelikož to byla ta třída, která byla ochotna obětovat svůj život v boji za svou obec. V pravém slova smyslu tak došlo k uznání lidské důstojnosti až v době, kdy aristokracii vystřídala široká střední vrstva a došlo tak k propojení představy o vnitřním a vnějším já. Touto dobou Fukuyama myslí moderní dějiny vznikuvší v roce 1789 Velkou francouzskou revolucí. Tehdy totiž došlo k uznání měšťanstva jako legitimní společenské vrstvy a měšťanstvo tak najednou bylo „[p]roduktem změny v chápání já jako společenské reality, která se pod tlakem ekonomických a technologických změn začala prudce rozvíjet“ (ibidem). V otázce vzniku nacionalismu se tedy Fukuyama přiklání na stranu teoretiků jako je Ernest Gellner, Benedict Anderson či Eric Hobsbawm.

To, co ale Fukuyamu odlišuje od ostatních autorů, je důraz na identitární pojetí každého člověka a jeho přechod od běžného občana a touhy být uznáván po svévolného tyrana vyžadujícího bezmezné uznání všemi lidmi. K tomuto účelu Fukuyama (2002: 190–191) kromě výrazu „thymos“ rozlišuje dále dva pojmy. Tím prvním je „megalothymie“, jež označuje touhu po uznání za nadřazeného druhým a „isothymie“ popisující touhu být uznán za rovného ostatním lidem. Pro popsání vzniku nacionalismu je stejně jako vliv proměn vnějšího světa pro Fukuyamu (2002: 192–196) důležitá také vnitřní stránka každého člověka, a proto rozlišení mezi touhou být uznáván za nadřazeného a touhou být uznáván za rovného považuje za jeden z hlavních pilířů. „Megalothymie“ je určité překročení hranice mezi touhou být uznáván (thymos) a osobními ambicemi vládnout. Dokáže být vášní prosazovanou jak megalomanským vládcem, jehož cílem je zotročit cizí národ, tak i obyčejným člověkem, jenž sebe považuje za nejlepšího a pokládá tak za přirozené, aby ho ostatní vnímali stejně tak. Pozice „megalothymie“ je podle Fukuyami zcela přirozenou součástí lidské psyché, ale původně byla doménou pouze určité společenské třídy. Vedle nejvyšších panovníků právě doplnění

„megalothymie“ a třídy ztělesňuje v očích Fukuyami aristokratická vrstva, a to již od dob antického Řecka. U aristokrata došlo k naplnění touhy být uznáván, ale jeho „[ch]ování bylo určeno diktátem pýchy a kodexem cti, které mu nedovolovaly věnovat se věcem pod jeho důstojnost, například obchodu“ (Fukuyama 2002: 187). Šlo tedy zejména o získání cti skrze nasazení v bojích či ochrany státu. Ekonomický rozměr nehrál nijak silnou roli. Toto získání cti a uznání mělo být pouze v samotné obci či státě. V případě vladaře ale již jde o touhu být nejen uznáván všemi ve státě, ale také za jeho hranicemi. To pak může zcela zastínit samotný „thymos“ a nahradit ho touhou válčit, ovládnout dané území či celý svět. Zde tedy podle Fukuyami (2002: 184) dochází k tomu, že „thymos“, jenž vychází z prostého smyslu být uznáván, se může projevit i jako touha vládnout.

V protikladu k „megalothymii“ Fukuyama popisuje lidskou pohnutku být hodnocen jako „právě tak dobrý“ jako kdokoli jiný, pojmem „isothymie“ (2019: 32). Základním principem „isothymie“ je umění přiznat, že každé lidské bytosti patří stejná míra základní úcty. Jedno ze základních hesel demokratických společností je, že všichni lidé si mají být rovni. Ovšem tato představa, v jádru zcela svébytná, dostává trhliny v okamžiku, kdy má dojít k určení toho, kdo jsou „všichni lidé“. Ve starověkém Řecku tak byla označována pouze úzce vymezená část obyvatel, která se mohla podílet na chodu polis či svůj vliv získala válečnými aktivitami. Ve Spojených státech v čase ratifikace Ústavy (1788) se toto politické právo netýkalo nemajetných bělochů, černých otroků či žen, ale pouze bílých majetných mužů.

Dalším problémem spočívajícím v jasném identifikování „isothymie“ je diverzifikace hodnot a činností, které jsou lidmi uznány. Zatímco některé činnosti vedou k pouhému pokynutí hlavou, jiné jsou naopak vysoce ceněné. Každý člověk pocítí projev neúcty, ovšem svým společenským postavením a dobou, ve které se nachází, nedokáže o svém problému přemýšlet naplno, tím pádem ho ani nemá ambici řešit. Toto existenciální neukotvení následně může vést k tomu, že se jedinec začne sám sebe ptát „Kdo vlastně jsem?“ (Fukuyama 2019: 32). Ovšem k tomu, aby na tuto otázku dokázal odpovědět, musí dojít ke značnému posunu pojetí identity každého člověka.

Posun pojetí identity mohlo nastat ale až v momentě, kdy se společnosti začaly modernizovat. Vnitřní přesvědčení jedince o tom, že se v jeho nitru nachází skutečná identita, se tak uvolnilo až v době, kdy člověk uzná své vnitřní já a veřejnost ho tak přijme. Tou dobou má Fukuyama na mysli protestantskou reformaci zahájenou Martinem Lutherem v 15. století (2019: 34). Francis Fukuyama zde tedy souhlasí s Benedictem Andersonem v tom, že tato událost je hlavním bodem v rozvolňování náboženských vazeb a tím pádem vytvořením prostoru pro zrod individualismu. Až do nástupu protestantské reformace však podle něj nemohlo dojít k uznání identity (isothymie) běžného občana, neboť katolická církev nebrala v potaz vnější stránku člověka, jeho schopnosti, pracovní nasazení či společenské jednání. Lutherovo úsilí vedlo k vytvoření nábožensky sekularizovaného prostředí, ve kterém se pojem identita dal chápat nejen jako vnitřní záležitost, ale i jako ta vnější. Došlo tedy k naplnění „isothymie“ jedince a jeho společenské postavení začalo nadále růst. S nástupem moderních dějin nicméně úloha jedince dostala zcela novou roli, kdy aristokratická vrstva byla poražena středním stavem a do té doby běžný občan tak mohl začít přemýšlet o nahrazení své „isothymie“ „megalothymii“. Tento přechod je pak podle Fukuyami (2019: 47–48) dějinnou událostí, která má za následek vznik moderního nacionalismu tak, jak jej známe dnes.

Na základě představení pojetí nacionalismu podle předních teoretiků v této oblasti a nastínění přístupu Francise Fukuyami představím své pojetí nacionalismu, které následně využiji jako teoretický rámec pro zkoumání americké zahraniční politiky. Vznik nacionalismu v pojetí, s jakým pracuji ve své práci, datuji do období moderních dějin a průmyslového věku, kdy stejně jako Ernest Gellner a další zmínění autoři vnímám kulturní dědictví, růst životních podmínek, a porážení aristokratického stavu jako nedílnou součást vzniku a rozvoje národní identity. V otázce povahy nacionalismu se ale již opírám dominantně o autory Benedicta Andersona, Francise Fukuyamu a Erica Hobsbawma. Ernest Gellner je svým čistě politickým přístupem podle mého přesvědčení příliš vzdálen hlubinné podstatě tohoto fenoménu a nedokáže tak nahlížet na nacionalismus z pozice uznání jedince ve společnosti.

Nacionalismus bude tak dále v této práci chápán jako společenský fenomén mající kořeny v lidské mysli, jenž se ale dokáže kompletně prosadit až v momentě, kdy dojde k uznání lidské identity a její pozice ve společnosti. Pocit národní identity se nachází v každém člověku, ovšem k jeho uvolnění je zapotřebí uznání daného člověka svým okolím. Právě s touto logikou budu pracovat v praktické části této práce.

Samotný vznik a proměny amerického nacionalismu budou analyzovány těmito čtyřmi body, které vycházejí z mnou definovaného pojetí nacionalismu:

- 1) Kulturní dědictví – kultura má při budování národa nezastupitelnou roli, jelikož představuje souhrn společných norem, tradic, zvyků, společné historie či jazyku, které spoludotváří vizi národní identity.
- 2) Hrozba společného nepřítele – vidina společné hrozby upevňuje vztahy uvnitř státu a dotváří tak pocit společného národního vědomí.
- 3) Ekonomická síla národa – vzrůstající ekonomická síla a životní úroveň obyvatel zesiluje tlak na vytvoření vlastního národa.
- 4) Uznání identity menšin – pouze uznáním identity všech obyvatel a jejich začleněním do společnosti se dá hovořit o kompletním národě.

Tyto čtyři body mi dále v práci pomohou blíže přiblížit jednotlivé dějinné události, které přispěly k formování amerického národa a jeho identity. Dopad amerického nacionalismu na zahraniční politiku Spojených států bude posuzován na základě:

- 1) Hrozby společného nepřítele – pocit společného ohrožení pocházející z vnějšího prostředí upevňuje vztahy uvnitř států, na což vlády reagují posilováním své obranyschopnosti. To se projevuje formováním armád, mobilizováním, zvyšováním armádního rozpočtu či vytvářením bezpečnostních paktů se spojenci.
- 2) Vidiny vlastní výjimečnosti – státy, jež vnímají samy jako výjimečné, častěji vystupují v zahraničně-politických otázkách jako ochránci mezinárodního řádu. Ten chtějí nejen ochránit, ale také spoluvytvářet, a to zejména zvýšeným pronikáním mimo své hranice spjatým s vývozem vlastních politických hodnot (ideologie).
- 3) Ekonomických zájmů – ve jménu národa, jeho ochrany a posílení se státy snaží dosahovat svých ekonomických zájmů v zahraničí. V tomto duchu mohou státy

navazovat ekonomické spolupráce, ale také porušovat ekonomické spolupráce či zavádět protekcionistická opatření k ochraně vlastních zájmů.

4) Geopolitického zisku – mimo vlastní území, chtějí státy přirozeně ve jménu národní identity pronikat i do zahraničí. Hlavním cílem je mimo rozšíření vlastního vlivu také ovládnutí důležitých strategických oblastí, omezení nepřítele či zajištění vojenské převahy.

2 Vznik americké identity

Vznik amerického národa a jeho identity se na první pohled může zdát velmi podobný vytvoření národů v Evropě. Jednalo se v první řadě o úsilí jedinců vytvořit autonomní celek, kde budou chápáni v intencích vlastního sebeurčení, svých práv a hodnot. V tomto ohledu se tedy původní záměr vytvořit území nezávislé na bývalé domovině nijak nevymyká svým evropským protějškům. V čem se ale již odlišoval zcela zásadně, byla samotná vzdálenost, kterou museli původem angličtí osadníci urazit, aby dosáhli svého vysněného cíle. Cesta z britských ostrovů tak představovala obrovskou logistickou a technologickou výzvu a nebylo jisté, zdali se vůbec tato výprava podaří.

Vedle obrovské vzdálenosti, která stála v cestě vytvoření nového domova, byla důležitou součástí také stále trvající identifikace s britskou společností a její kulturou. Na rozdíl od vzniku jiných evropských národů nedošlo k definitivnímu zavrnutí vazeb na zemi útlaku. I přesto, že záměrem dobrovolného odchodu náboženské sekty puritánů bylo vymanutí se z anglického vlivu a založení vlastní společnosti, všichni se bez rozdílu stále považovali za Angličany³ (Mather 1702: 120–122). Toto neobyčejné pouto mezi zemí úniku a jejími utečenci však vytvořilo základ pro formování národní identity a budoucího směřování země.

Identifikace s britskou kulturou a její přenesení na několik tisíc mil vzdálené území mělo za následek zrod nábožensky velmi vyhraněné kolonie, která svými postupy často představovala spíše autoritářský režim připomínající ten v Anglii (Greenfeld 1993: 406). Spolu s tímto modelem potírání jakékoli kritiky či jiného náboženství ale byla do původních třinácti kolonií dosazena také láska ke svobodě v podobě anglo-protestantské etiky, která se stala základním kamenem stavby americké společnosti. Přísná puritánská organizace totiž v sobě zahrnovala velmi silný vzdor, jenž se dokázal v boji proti anglickému králi Karlu II. ubránit a přispěl tak k vytvoření a následnému vývoji politické svobody v Novém světě (Nevins;

³ V knize *Magnalia Christi Americana* puritánského ministra a duchovního Cottona Mathera stojí dále, že „[z]akladatelé pobývajíc i v nejvzdálenějších koutech světa zdůrazňovali, že změnili pouze klima, nikoli však svou mysl. Zůstali věrní principům anglické vlády stejně jako anglického náboženství“.

Commager 1947: 26). Vedle této skupiny ale vznikala také nábožensky mnohem tolerantnější osada, která již od počátku vyznávala zcela odlišný přístup k vnímání všech větví křesťanského náboženství a brzy se stala hlavním cílem všech dalších plaveb. Příliv nových obyvatel postupně zformoval prvních třináct kolonií, jež se staly základním kamenem vzniku amerického národa. Je nutné ale zmínit, že existence těchto původních třinácti kolonií zůstávala ještě dlouhou dobu „pouhým“ ztělesněním britských ostrovů pouze na jiném území.

V následujících třech podkapitolách tak bude nastíněn historický kontext a pozadí vzniku původních třinácti kolonií a následně všechny důležité dějinné okamžiky, které sehrály zásadní roli v procesu formování amerického národa a následného amerického nacionalismu.

2.1 Vznik třinácti kolonií

I přes náboženskou pospolitost představovanou puritánskými *Otci poutníky* nabývala první rozsáhlá výprava na neobydlená území v Severní Americe spíše znaky obchodního charakteru. V roce 1607 totiž výprava vyslanců Londýnské společnosti založila osadu Jamestown na území dnešního státu Virginie. Tato osada byla vybudována s cílem hledat zlaté doly, jejichž bohatství by pak putovalo zpátky do Londýna. Postupně se z ní i díky dalším komoditám (zejména tabák) stalo prosperující území, které se v průběhu let zásluhou zemědělské produkce stalo zcela soběstačným. Po sedmnácti letech souvislé přítomnosti anglických osadníků a zavedeního zastupitelského systému se ale anglický král Jakub I. rozhodl celou Londýnskou společnost zrušit a osadu Jamestown přeměnit na královskou kolonii v čele s guvernérem a radou (Navrátil 1984: 23). Na začátku dvacátých let 17. století nicméně obec anglických kalvinistů začíná osídlovat severní části Nového světa a dává tak vzniknout první kolonii postavené na náboženských základech. Právě tato kolonie, která dostává název Plymouth, se stává ústředním místem vzniku něčeho, co se v budoucnu začne nazývat *americkým vyznáním (American Creed)* a dá vzniknout samotné americké identitě. Podle Benedicta Andersona (1983: *passim*) jsou národy záležitostí našich představ. Lidé si svou identitu vytvářejí pod určitými stupni nátlaku, pohnutek a

svobody. Odrážejí zkrátka představu toho, kdo jsme a kým chceme být. V případě začátků osidlování budoucích Spojených států se skupina puritánských separatistů rozhodla odtrhnout od episkopální nadvlády uplatňované na Britských ostrovech, která nedostatečně reflektovala náboženské nálady a požadavky jiných skupin obyvatel, a založit svou vlastní společnost postavenou na křesťanské nauce. To ovšem s důrazem na církevní demokracii bez vlivu biskupů a jiných katolických představitelů. Náboženství mělo být zachováno jako nejdůležitější komponent tvorby nové společnosti, ovšem dávající lidem možnost svou víru spravovat podle vlastního přesvědčení. Vedle touhy po náboženské svobodě a ustavení nové církevní společnosti to ale byla také snaha o uchování anglické kulturní identity, která přinutila tzv. *Otce poutníky* opustit svou zemi původu.

V roce 1620 již při cestě na nové území podepsali členové výpravy tzv. *Mayflowerskou kompaktátu*, ve které prohlašují, že budou žít podle vlastních pravidel a svobodně a nikdo jim nemá právo velet (Bauer 2019). Mělo to být království Boží na Zemi, které zajistí možnost existence všem, kteří se rozhodnou opustit rigidní formu vlády uplatňovanou anglikánskou církví na druhé straně Atlantiku. V kombinaci s představou o lepších klimatických podmínkách, které umožní mnohem efektivnější duševní práci (Johnson 2014: 34), se jednalo o ideální místo pro realizování těchto záměrů. V představách *Otců poutníků* se tak toto nové společenství a hnací síla jeho vzniku (náboženské vyznání a zachování kulturního vlivu) zhmotnily ještě dříve, než došlo k samotnému procesu osidlování.

V letech vyhlášení nezávislosti Thomas Jefferson (1743–1826) určil za klíčový prvek identity svého národa tzv. *americké vyznání* (*American Creed*). Nejznámějším projevem Jeffersonovy snahy zdůraznit americkou identitu v intencích *amerického vyznání* je tvrzení, že „[v]šichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, že jsou obdařeni svým Stvořitelem určitými nezcizitelnými právy, že mezi tato práva náleží život, svoboda a sledování osobního štěstí“ (Declaration of Independence 1776). Toto prohlášení ale již odráželo dávno vybudované jádro obyvatel třinácti kolonií.

Jak již bylo zmíněno, kromě možnosti spravovat si vlastní pojetí náboženství totiž hrálo důležitou roli také kulturní dědictví. Byl to právě kulturní vliv, který s sebou angličtí puritáni přivezli na břehy Nové Anglie. Nejviditelnější částí kulturního odkazu Anglie byl jazyk. Existence společného (anglického) jazyka představovala hlavní pojítka mezi původními osadníky a také měla obrovský význam pro rychlé začlenění obyvatel v průběhu dalších let. Druhá neocenitelná část odkazu byla zkušenost a úcta k demokratické formě správy. Kolonisté měli právo na volbu lidových zastupitelstev a mít vládu, na které se podíleli jak voliči, tak jimi volení zástupci. Výsledkem bylo to, že se britské kolonie vyznačovaly vyspělým smyslem pro politický život. Z toho dále plynula také úcta k základním občanským právům a všeobecný duch náboženské snášenlivosti (Nevins; Commager 1947: 49).

V neposlední řadě šlo také o ducha osobní podnikavosti a individualismu, které dodávaly každé osobě pobývající na tomto území nové možnosti a také naději na lepší život. Tento prvek byl zvláště význačný pro další příchozí, kteří se rozhodli opustit svou domovinu a začít nový život právě v britských koloniích Nové Anglie. Jednalo se zejména o protestanty, což z území budoucích USA dělalo dominantně protestantské společenství. Byla to právě idea anglo-protestantské víry, která lákala budoucí obyvatele sem nejen připlout, ale také se přizpůsobit všem místním náležitostem. Představa o *americkém vyznání* tak vycházela z kombinace náboženské svobody a kulturního dědictví Anglie. Oba tyto atributy byly centrálním motivem přílivu dalších obyvatel, ale paradoxně také pozdějšího rozkvětu této stále britské kolonie a její následné přeměny v samostatný národ. Jestli totiž existovalo jedno místo, kde se tento britský vliv uplatnil a překonal dokonce místo svého zrodu, tak to bylo právě třináct kolonií v Americe. Je ale dlužno říci, že místním obyvatelům trvalo ještě dlouhou dobu, než o sobě začali uvažovat nikoli jako o Britech, ale jako o Američanech.

2.2 Významné události ve vztahu k budování americké identity

První polovina a přechod do druhé poloviny 18. století zaznamenal dvě události, které měly významný dopad na vznik americké identity. Zaprvé se jednalo o tzv.

velké probuzení (the Great Awakening), jehož první vlna zasáhla americkou pevninu v letech 1730–740. V průběhu let nastaly další vlny tohoto společensko-náboženského fenoménu. Nicméně pro účely formování americké náboženské morálky má největší dopad jeho první vlna. Co se ale přesně za touto událostí skrývalo? Jak zmiňuje Paul Johnson (2014: 96): „patřilo k těm lidovým hnutím, která nemají jasný začátek ani konec, nedochází při nich k žádným rozhodným bitvám či právním precedentům, nemají žádné ústavy, formálního vůdce, žádnou soustavu a nelze je ani vyčíslit. Šlo ale vskutku o jeden z klíčových momentů amerických dějin“.

Velké probuzení představovalo (převážně) protestantské hnutí, jehož cílem bylo zavázání všech jeho účastníků k nedogmatické, tolerantní, ale stále silné víře v křesťanství. Tento náboženský otřes nastínil základ pro pozdější otřes v politické sféře. Byl totiž „[z]tělesněním a nástrojem vroucího amerického nacionalismu. Snaha o obnovení víry totiž vytvořila příležitost pro vznik dalších náboženských denominací (kongregacionalisté, presbyteriáni, baptisté), jejichž představitelé poté stáli v čele Americké revoluce“ (Heimert 1966: 14–19). V osobě George Whitefielda se zhmotnila první „americká“ veřejná osobnost. Byl to právě Whitefield, kdo dokázal svými cestami ze států Georgia do New Hampshire vytvořit dostatečně silné prostředí pro trans-koloniální hnutí. Tyto Whitefieldovy výpravy znamenaly první jednotící okamžik pro většinu obyvatel britských kolonií na americké pevnině. Dokázal v nich vyvolat nejen pocit náboženské důležitosti, ale také vytvořit národní vědomí (Huntington 2004: 77). Velké probuzení zkrátka učinilo z kolonií dříve představující „tak trochu do sebe uzavřený svět“ (Johnson 2014: 96) živoucí prostředí obohacené o poznání, že aspekt „společného“ je lepší než aspekt „vzájemně se lišícího“. Navázalo do určité míry na dědictví Otců poutníků, když „oprášilo“ ideu společného národa. Kolonie se totiž poprvé v rámci své historie začaly vnímat jako jedno velké společenství disponující společnou historií, jazykem a tradicemi.

Druhou událostí byla sedmiletá válka (1756–1763). Ta vypukla na podnět britských kolonií, jež se obávaly rozšiřujícího vlivu Francie v údolí řeky Ohio. Rozhodnutí vybudovat zde britskou pevnost vyprovokovalo francouzské jednotky

k odpovědi. Zápas dvou impérií započal v Severní Americe a po dvou letech se přesunul i na evropské bojiště (Kagan 2006: 31). Britsko-francouzský antagonismus měl hlubší kořeny, ovšem právě Sedmiletou válkou konečně došlo k ukončení francouzského panování v Severní Americe. Anglie získala Kanadu a Louisianu na východ od Mississippi. Vítězství v Sedmileté válce znamenalo pro Anglii obrovský mocenský i vojenský úspěch. Po ekonomické stránce se ze začátku zdálo, že urychlení koloniálního rozvoje zapříčiněného rozšířením vnitřního trhu bude absorbovat výdaje s válkou spojené. Dluh ale během celkových devíti let vyrostl do obrovských rozměrů a bylo tedy nutné tyto finance získat zpět. Dalším problémem byla také vzrůstající ekonomická síla kolonií.

V první polovině 18. století totiž docházelo k masivní migraci do Severní Ameriky. Příchozí lákaly vyhlídky na lepší život, náboženská svoboda či idea protestantské etiky. Tyto charakteristiky zapříčinily, že do poloviny 18. století vzrostl počet obyvatel kolonií na 2,5 milionu (Navrátil 1984: 50). Tento sociální jev postupně přetvářel britskou kolonii v buržoazní společnost, jež mohla konkurovat jako moderní průmyslová společnost bez dohledu své „mateřské země“. Anglický král Jiří III. se tedy rozhodl uvalit na britské kolonie v Severní Americe dodatečná cla, která měla postupně vynaložené výdaje vrátit zpět do královské pokladny a zároveň si zajistit vliv nad tímto územím.

V roce 1764 tedy britský parlament představil tzv. *Cukerní zákon*. Ten zvyšoval clo na dovoz cizího zboží (vyjma samotného cukru) a nařizoval celní dozor na dovoz. Vedle cukerního zákona byl o rok později prosazen tzv. *Zákon o kolkovném*, jenž uvalil na kolonie povinnost kolkování listin a tiskovin. Cílem uvalení tohoto zákona měl být příjem až ve výši 120 000 liber, které ale měly být využity přímo v Severní Americe na výstavbu poničené infrastruktury a zajištění místní správy a obrany (Opatrný; Raková 2003: 80). Zákon o kolkovném vyvolal mezi místními obyvateli značné pohoršení a objevily se první nástroje budoucího odporu proti britské nadvládě. Tyto nástroje se projevovaly od srocování lidu přes rabování obchodů až po bojkot jakéhokoliv zboží dovezeného z Anglie. Před „americkým“ lidem tedy poprvé v historii nestál hlavní nepřítel v podobě Francie či indiánských kmenů, ale v podobě britského impéria.

Jednalo se právě o bojkot zboží, který se stal hlavní motivací události z roku 1773. Tato událost dostala název “Bostonské pití čaje“ a vstoupila do dějin jako nejvýznamnější projev předválečného úsilí britských kolonií vystoupit proti londýnské nadvládě. Jednalo se o důsledek Zákona o kolkovním, dále tzv. *Townshendova zákona*, jenž dovoloval uvalení cel na spotřební zboží jako bylo sklo, papír či čaj a v neposlední řadě také *Bostonského masakru* z roku 1770. Ty, spolu s dlouhodobě špatnou pověstí Východoindické společnosti v Severní Americe a úvěrovou krizí z roku 1772 zatěžující kolonie novým finančním břemenem, rozdmýchaly již zažehnutou jiskru odboje. I když se britská vláda později rozhodla odstranit dodatečná cla na čaj dovážený Východoindickou společností, pro kolonisty již byla situace neodvratitelná a bylo tedy otázkou času, kdy dojde k definitivnímu aktu vzpoury. Ten se udál v prosinci téhož roku, kdy skupinka maskovaných mužů pod vedením Samuela Adamse (jednoho z pozdějších Otců zakladatelů) vstoupila na palubu lodi zakotvené v bostonském přístavu a všechny bedny s čajem vyházela do moře. Tento bezprecedentní čin dával jasně najevo, že nastává čas na osamostatnění a založení vlastního státu. Reakce Londýna na tuto událost byla zjevná: skrze tzv. *Donucovací zákony* potrestat vzpurnou kolonii a všechny místní obyvatele. Došlo k uzavření bostonského přístavu, massachusettská charta, ustavující oficiálně tuto kolonii, byla zrušena, a v neposlední řadě došlo k posílení pravomocí generálního guvernéra na úkor sněmovny (Opatrný; Raková 2003: 84). Ve všech ohledech se ale dostalo tomuto „massachusettskému pokusu“ velké pozornosti a inspirovalo obyvatele dalších kolonií. Nejvýznamnějším odrazem všech těchto snah byl první kontinentální kongres, jenž poprvé zasedl ve Filadelfii roku 1774. V rámci tohoto kongresu bylo jednohlasně odsouhlaseno, že britský parlament nemá moc porušovat koloniální charty a z nich vycházející práva, dále došlo k odmítnutí donucovacích zákonů a byl formulován požadavek na okamžitý odsun všech britských vojáků (Opatrný; Raková 2003: 85). Na tyto požadavky král Jiří III. spolu s britským parlamentem reagoval vysláním dalšího počtu vojáků. Do té doby stále spíše mlhavá vidina válečného konfliktu se tak v tento okamžik přiblížila trpké realitě. Sedmiletá válka a období po ní znamenaly pro

angloamerické kolonie významný okamžik. Vytvořily totiž vidinu společné hrozby, která dokázala uvnitř kolonií vzbudit pocit národovectví a přinutit tak jejich občany bojovat bok po boku.

Válkou za nezávislost definitivně odstartovala nová kapitola amerických dějin. Zuřivé boje začaly konfliktem u massachusettských měst Concord a Lexington roku 1775. Tímto okamžikem se kolonie fakticky dostaly do stavu válečného nasazení. Počátkem května 1775 byl svolán *Druhý kontinentální kongres*, jehož úkolem bylo řídit vojenské, strategické i diplomatické operace. Výsledkem jednání kongresu bylo vytvoření Kontinentální armády, která by vojensky sjednotila protibritskou domobranu a do jehož čela byl nakonec jmenován George Washington. Když byli britští generálové odraženi americkým vojevůdcem Charlesem Leem, ztratila tak Británie definitivně moc v koloniích (Opatrný; Raková 2003: 86). Po neúspěšném vyjednávání ze strany Británie se ukázalo, že vznik nového státu bude již pouze otázkou času. Tato stále ještě britská kolonie, vedle secesionistických nálad a agitací, disponovala také vzrůstající životní úrovní svých obyvatel a rostoucí ekonomikou. Jak zmiňuje Robert Kagan (2006: 39): „Od roku 1650 do roku 1770 se jejich [americký] hrubý národní produkt zvýšil pětadvacetinásobně, ročně vzrostl o 3,7 procenta a růst bohatství na obyvatele byl ve srovnání s Británií dvojnásobný. Na prahu revoluce měli Američané vyšší životní úroveň než jakákoli evropská země“. Tento hospodářský růst spolu s ohromnou populační expanzí⁴ a osvícenskými ideály ztělesněnými zejména v osobách Johna Locka a Thomase Paina vytvářely natolik revoluční prostředí, že odtržení anglo-amerických osadníků od své mateřské domoviny se jevilo jako nevyhnutelné.

V roce 1776 se tak z per výboru poslanců začalo formovat *Prohlášení nezávislosti*, jež mělo za cíl zejména zpřetrhat veškeré svazky s Velkou Británií. Tento dokument byl všemi koloniemi, s výjimkou New Yorku, schválen 4. července roku 1776. Byl postaven na myšlence, že „přirozená práva“ mají zahrnovat všechny lidi

⁴ V letech 1660–1760 vzrostl počet obyvatel ze 75 000 na více než 1,6 milionu, o více než dva tisíce procent. Vedle toho je také důležité zmínit, že americká populace se zdvojnásobovala každých pětadvacet let, tedy mnohem rychleji než v kterékoli evropské zemi (Kagan 2006: 40).

na světě, nikoli pouze ty, kteří podléhají královské moci. Tento nárok, vznesený již v myšlenkách Johna Locka, získal konkrétní obrysy právě v *Deklaraci nezávislosti*. Je nicméně nutno zmínit, že válka s Británií ještě nebyla u konce, a tak se tento dokument Američanům hodil také v zahraničně-politických otázkách. Dokázal totiž získat podporu Francie a také Španělska, a i s jejich pomocí nakonec došlo k porážce Britského impéria stvrzeného Pařížským mírem roku 1783. Toto vítězství mělo za následek vytvoření Spojených států amerických a pro americkou identitu mělo tři základní důsledky. Prvním bylo jednoznačné zdůraznění „amerického“ obyvatelstva, se kterým se museli budoucí příchozí identifikovat. Druhým důsledkem bylo zbavení se dlouholetého nepřítel, jenž ale paradoxně dopomáhal k vytvoření národní identity jako odrazu protibritské reakce. Ukončením tohoto konfliktu se tak nově vzniklé Spojené státy americké sice identifikovaly jako nový národ, již ale postrádaly další stimul pro posouvání a upevňování své pozice (Huntington 2004: 113). Tím jediným stimulem se nakonec ukázal třetí dopad války za nezávislost, a sice utvrzení se v ideji republikánského zřízení a liberálního řádu. Tento „objev“ tak do určité míry navazuje na představy Otců poutníků a přesvědčuje všechny Američany o vyvolenosti svého národa. Americký nacionalismus tak dostává zcela zřetelnou podobu, jež je postavena na kulturní tradici Britského impéria, ovšem překonávající ji a rozšiřující ji za prostor omezený historicko-geografickými hranicemi (Kohn 1957: 25).

Princip určení a zastoupení všech se promítl i do poválečného jednání o nové ústavě. Ta měla navazovat na již existující *Články konfederace* (1781) a vytvořit co možná nejlepší podmínky pro všechny státy Unie. V roce 1789 nakonec po přesvědčení států Virginie a New York vstupuje v platnost. Tím největším rozdílem oproti svému předchůdci byl princip federálního zřízení, jenž umožňoval rozdělení pravomocí mezi ústřední vládu a vlády států. Pro život amerických občanů měla nově vzniklá ústava význam zejména v zaručení práv v rámci tzv. *dodatků*. Tyto dodatky představovaly jádro kritiky ze strany *antifederalistů*, kteří dlouhodobě nebyli spokojeni s federálním uspořádáním nově vzniklého státu. Kritika ale byla následně otupena, když byl přijat soubor dvanácti dodatků zaručujících základní lidská práva v rámci *Listiny práv* (*Bill of Rights*). Přijetím

listiny práv do ústavy tak Spojené státy daly jasně najevo, že jsou zemí pro všechny a práva všech jsou zde také zaručena.

Válka za nezávislost tak jednoznačně vytvořila z bývalých kolonistů Američany. Dlužno ale říci, že nevytvořila kompletní americký národ. V dobách revoluce i po ní až třetina místní populace stále cítila náklonnost ke Koruně a bylo to více než 100 000 těchto lojalistů, kteří nakonec uprchli na sever do Kanady nebo na jih do karibských ostrovů (Curti 1946: 169–170). Tento „neamerický“ rozměr je patrný také z Deklarace nezávislosti, která mluví nikoli o „americkém národě“, ale o „svobodných a nezávislých státech“ (Deklarace nezávislosti 1776). Dalším důkazem bylo, že i přes všeobecně přijímaný fakt o sebeurčení všech obyvatel, a dokonce jeho explicitní zařazení v ústavě Spojených států, stále existovaly menšiny, na které se tato práva nevztahovala. I přes zrušení otroctví v některých státech bylo i tak na části území Unie udržováno. Práva černochů byla v mnoha státech umlčena a ke slovu se tak mohla (částečně) dostat až po roce 1865. Revoluční válka tak odstartovala dějiny nově vzniklých Spojených států, dotvořila vznik americké identity a umocnila pocit vyvoleného národa. Tento fenomén se ale netýkal všech občanů žijících na území Spojených států, což z amerického národa zatím stále dělalo spíše národ „vybraných obyvatel“.

I přes toto určité národní neukotvení se Spojené státy těšily z přílivu dalších obyvatel, rostoucí ekonomiky, ale i rozšiřování vlastního území. V roce 1803 Thomas Jefferson získává od Napoleona Bonaparte celé území Louisiany a rozšiřuje tak hranice Spojených států o další tisíce mil. Ze Spojených států se tak pomalu stává světová velmoc, se kterou bude nutné počítat do budoucna. Touto koupí nicméně získal na důležitosti také plantážnický průmysl uplatňovaný na jihu země a tím celý otrokářský model, jenž představoval hlavní výrobní sílu v těchto státech. Na východním pobřeží však tento hospodářský růst vykoupený omezením práv černošského obyvatelstva zvedá vlnu nevole a znovu tak vyvstávají otázky o budoucnosti samotné Unie. Otázka otrokářství se tak stala jedním z hlavních průvodních jevů ve Spojených státech již s nástupem nového století.

2.3 Občanská válka – konsolidace amerického nacionalismu

Občanská válka oficiálně vypukla v roce 1861 útokem konfедераčních jednotek na posádku unijních vojáků ve Fort Sumteru v Jižní Karolíně. Byla výsledkem dlouholetých sporů o systém vládnutí a spravování vlastních záležitostí. Tento ideologický aspekt se projevoval i v ekonomické rovině. Zatímco severní státy byly stále více ovlivňovány moderními kapitalistickými trendy vycházejícími z kontinentální Evropy, státy Jihu byly spíše nemoderní, svou formou zastaralé a rigidní, spoléhající dominantně na svůj otrokářsko-plantážnický systém poháněný dostatkem bavlny.

Na straně Konfederace bojovaly státy Jihu, jejichž hlavním cílem bylo udržení a postupné rozšiřování otroctví. Na straně Unie to byly zase státy usilující o jeho definitivní zrušení a obnovení politické jednoty. Toho však nebylo možné dosáhnout, dokud bude ve Spojených státech uplatňován systém postavený na omezování svobody druhých. Otázka otroctví rezonovala americkou společností již dlouho před vypuknutím občanské války. Počet černochů v otrokářských státech přesahoval čtyři miliony. Ti byli dováženi z Afriky a Západní Indie, a i přes zákaz uplatňování tohoto obchodu byli otroci dále dopravováni do Spojených států v počtu 25 000 ročně (Navrátil 1984: 96). Dokonce i Sever měl s touto problematikou své zkušenosti. Jak zmiňuje Howard Zinn (2012: 123) „Ještě v roce 1810 zůstávalo v otroctví třicet tisíc černochů, tedy celá čtvrtina černé populace žijící na Severu. V roce 1840 jich tam zbyla ještě tisícovka“. Chybějící ekonomická potřeba černochů a zvyšující se protiotrokářská agitace ale tento fenomén postupně na Severu zcela odstranila.

Na Jihu byla situace zcela odlišná. Systém uplatňování levné pracovní síly v podobě otroků dovážených z jiných částí světa byl zcela přirozeným nástrojem hospodářského růstu. I díky absenci vnějšího nepřítele, jenž by stmeloval americkou společnost, se nakonec největším rivalem Američanů stali samotní Američani. Zpočátku války byla silnější stranou Konfederace, která vděčila svým vojenským úspěchům lepší bojovnou morálkou, znalostí terénu (většina války se odehrávala na území Konfederace), ale také politickou nerozhodností Severu. Postupně ale ekonomická síla, lepší materiální podmínky a celkový počet vojáků

přispěly k tomu, že jednotky Unie vedené Ulysessem S. Grantem (1822–1885) přinutily státy Konfederace kapitulovat, což přispělo k obnovení celých Spojených států.

Podle Jamese Russella Lowella (1888) „byla občanská válka příliš nákladnou záležitostí, aby vytvořila národ“. Fakt byl ovšem ten, že tento konflikt opravdu americký národ vytvořil. Spíše by se hodilo říci, že díky občanské válce se americký národ dotvořil a konsolidoval. Válečné dědictví z dob Revoluce se promítlo i do období po občanské válce a Američané se tak začali hrdě hlásit ke svému národu a identitě. Oproti předchozím obdobím bylo ale jasné, že poválečné uspořádání nebude postavené pouze na uzemní celistvosti a postupnému rozšiřování, ale také snahou o začlenění všech skupin obyvatel do americké společnosti. Smířením mezi Severem a Jihem došlo k narovnání vztahů vůdčích představitelů obou stran, nastolení jednotné ideologické roviny vycházející z demokratických tradic Nové Anglie, jednotného ekonomického modelu a definitivnímu odsouzení otrokářského systému. Ve stejném roce, kdy skončila občanská válka, dochází zavedením třináctého dodatku k ústavě ke zrušení otroctví na území celých Spojených států. V návaznosti na toto rozhodnutí je o tři roky později ústava rozšířena o čtrnáctý dodatek, jenž zaručuje černošskému obyvatelstvu právo volit a de iure jej tak poprvé v historii označuje za Američany. Došlo tedy k dotvoření amerického národa postaveného na uznání identity všech obyvatel žijících na území Spojených států, sjednocení vnitřního trhu a v neposlední řadě provedení demokratické pozemkové reformy. Všechny tyto aspekty probíhající v období tzv. *Rekonstrukce* (1865–1877) dotvořily jednotnou představu o americkém nacionalismu. Nárůst národního sentimentu se projevoval v řadě oblastí. Novinářská i akademická obec se začala oddávat používání nacionalistické rétoriky. Woodrow Wilson (1915) ve svém projevu z roku 1915 nezapomněl zmínit, že občanská válka stvořila v této zemi něco, co zde nikdy předtím nebylo – národní vědomí. Dále to byla nově vzniklá periodika přinášející zcela nový význam slova „národů“ či „národní“. Takový byl případ periodika *The Nation*, jenž vznikl jako nástupce týdeníku *The Liberator*.

Politikové v období Rekonstrukce nicméně ani tak nedokázali dostat všem svým cílům. Po atentátu na Abrahama Lincoln (1865) jako by se otevřela stavidla pro boj s jakýmkoli politicko-hospodářskými změnami. Postupně bylo upuštěno od uskutečnění všech požadovaných přeměn na Severu, dále zůstala plantážnická oligarchie na Jihu a zejména i přes oficiální zrušení otroctví zůstala v několika státech diskriminace černošského obyvatelstva. Za vlády prezidenta Andrewa Johnsona (1808–1875) navíc docházelo k postupnému navrácení majetků jižanských plantážníků a v rámci radikálního křídla se zde postupně formovaly různé protičernošské skupiny, z nichž ta nejznámější, nesoucí název *Ku-klux-klan*, vznikla již v roce 1865.

I přes to všechno znamenala občanská válka a zejména období po ní nejvýznamnější fázi amerických dějin ve vztahu k americkému nacionalismu. Dané období vytvořilo ucelenou představu o americké identitě a jejím poslání, nastartovalo obrovský hospodářský růst a také poprvé přinutilo americké státníky k obchodnímu a později geopolitickému pronikání do zahraničí.

3 Dopad amerického nacionalismu na zahraniční politiku

Spojené státy si ovšem nezačaly všimnout dění mimo vlastní hranice až po skončení občanské války. Odstupující prezident George Washington v roce 1796 nastínil představu Otců zakladatelů v rámci svého *Projevu na rozloučenou*. Jednalo se o seznam zásad vedení zahraniční politiky, jež měly být pevně stanoveny a dodržovány. Byl to zároveň i sebejistě vyjádřený názor odstupujícího prezidenta, že v otázce zajištění si vlastní budoucnosti budou USA muset vyvinout mnohem větší snahu, než jen pasivně přihlížet dění v zahraničí či se spoléhat na neutrální postavení (Kagan 2006: 126).

Po neúspěšné snaze Thomase Jeffersona zamezit prohlubujícím námořním sporům s Británií a Francií vyhlášením obchodního embarga na veškeré zboží obou zemí a zakázáním amerických lodí plout do zahraničí bez svolení Kongresu, se postupně vláda Spojených států uchýlovala častěji k vojenským řešením. Po britsko-americké válce (1812–1815) se tak prezident James Madison (1751–1836) nezdřáhal poslat do Alžírka americká vojska k potlačení „barbarských národů“ (Schlesinger 2004: 26) a zneškodnit jakékoliv další pirátské praktiky v oblasti severní Afriky. Mimo vojenské řešení ale u vládnoucí vrstvy tehdejších Spojených států začínal získávat důležitost i požadavek morální odpovědnosti při řešení zahraničních otázek.

3.1 Zahraniční politika USA v letech 1823–1898

Nejvýznamnějším projevem tohoto morálního aspektu bylo rozhodnutí amerického prezidenta Jamese Monroea (1751–1836) z roku 1823, které se vžilo pod názvem *Monroeova doktrína*. Ta na rozdíl od *Jayovy smlouvy* (1794) či obchodního embarga na začátku 19. století neznamenalou pouhou odpověď na právě probíhající výzvy americké diplomacie, ale představovala dlouhodobě plánované propojení domácích i zahraničních otázek. V domácích otázkách se jednalo o zdůraznění důležitosti válečného námořnictva, budování cest a průplavů a v neposlední řadě výroby domácího zboží před jeho dovozem ze zahraničí (Perkins 1993: 165).

To, co ale učinilo Monroeovu doktrínu známou po celém světě, byl právě její morální apel v zahraničnopolitických otázkách. Po skončení britsko-americké války se totiž nebezpečí od zámořských velmocí jen tak nevytratilo. Vedle Velké Británie to byly i další evropské země, které měly své koloniální državy blízko hranic Spojených států. Podle slov Alexandra Hamiltona (2017: 91) by „mělo [tak] být přijato jako axióm v našich politických kalkulacích, že každá cizí mocnost s hodnotnými koloniemi v Americe bude k nám smířlivá, jen když lid zůstane pod silnou vládou“. Toho se ovšem dalo dosáhnout pouze tak, že Spojené státy budou nuceny ve jménu zachování vlastní bezpečnosti vytlačit všechny mocnosti z celé západní hemisféry.

Právě pod přízviskem „hemisférického izolacionismu“ začala být Monroeova doktrína⁵ hned od roku 1823 chápána. Nebyla to však pouze snaha zabránit ostatním státům zasahovat do zájmů amerických států, ale naopak omezovat zahraničně-politické jednání Spojených států pouze na úrovni regionálních záležitostí v Severní a Jižní Americe. Monroeova doktrína byla především odrazem stále sílícího amerického nacionalismu, jenž čím dál více obracel pohled Američanů za jejich hranice. V roce 1820, tedy tři roky před Monroeovým proslovem, se z Ameriky, jak poznamenává Robert Kagan (2006: 172) stal „odpoutaný Prometheus, připravený přinést světu poznání svobody. Optimistická nálada Američanů se projevovala v široké lidové podpoře nezávislosti států Latinské Ameriky bojujících proti španělskému impériu a v lidovém nadšení pro hnutí za nezávislost Řecka“.

Mimo vytyčení geografických hranic se tak jednalo spíše o vytyčení hranic ideologických, které jsou Spojené státy odhodlané sledovat (nejen) na svém území. Zároveň jim ale jejich geografické postavení dovoľovalo tyto soudy vznášet bez toho, aby musely do Evropy přímo vstoupit. Monroeova doktrína i přesto posloužila jako jasně vhozená rukavice všem absolutistickým zemím a zároveň dávala jasně najevo odhodlanost americké republiky podporovat republikánství

⁵ Pro detailnější rozbor jednotlivých bodů jsou doporučena díla *The Monroe Doctrine: Empire and Nation in Nineteenth-Century America* (2012) či *Great Presidential Decisions* (1961).

kdekoliv na světě. Představovala tak první, explicitně vyjádřenou zahraničně-politickou nótu Spojených států odsuzující despotismus a absolutistické vládnutí. Tento morální imperativ byl dále doprovázen i obchodními cíli, kterými se Spojené státy chtěly dále v budoucnu profilovat.

Avšak výraznější zásah do zahraniční politiky představovalo až období po skončení občanské války. Po ní se Spojené státy s nebývalou rychlostí dokázaly postavit znovu na nohy. Vedle postupné kolonizace západu docházelo k vytvoření jednotného trhu a celkovému růstu průmyslové výroby. Tyto faktory přispěly k tomu, že Spojené státy najednou disponovaly obrovskou ekonomickou silou doprovázenou silným námořnictvem, ale zůstávaly dostatečně izolované od světového dění. Avšak ani tato výhoda plynoucí z geografické polohy neznamenal, že by se USA spokojily pouze s rolí ochránce hranic západní hemisféry.

Bylo tomu právě naopak. Po skončení občanské války ještě zesílily nacionální tendence jak mezi politiky, tak mezi samotnými obyvateli (Huntington 2004: 125). Američtí prezidenti se znovu začali hlásit k požadavku Abrahama Lincolna o americké předurčenosti šířit a prosazovat zásady Deklarace, rozšiřovat vládní rezorty či vytvářet první národní organizace. Kulturní život byl obohacený veřejnými událostmi či vybudováním národních památníků a budov.

Tento nacionální náboj se odrazil také v zahraniční politice. Její směřování totiž získalo ukončením občanské války ideologicky motivovaný aspekt „budování státu“. Spojené státy po ukončení (alespoň de iure) otroctví získaly tolik kýženou příležitost k prosazování morálních principů bez jakýchkoli etických problémů. Očištěné od otroctví a statutu imperiální mocnosti tolerující otrokářský systém získaly nový morální rozměr, který chtěly dále prosazovat i v zahraničí. Došlo tedy k prudkému posílení amerického politického a morálního vlivu. Nicméně ani otázka obchodu nebyla o nic méně důležitá, jelikož pro ekonomiku Spojených států představovala vidina otevřených trhů další příležitosti k vývozu svého zboží. Jednalo se tedy o kombinaci šíření morálního a politického vlivu doprovázeného vidinou nárůstu obchodních příležitostí, co hnalo Američany mimo jejich území.

Tyto dva vzájemně se doplňující cíle se nejvíce projeví v 90. letech 19. století. Spojené státy se totiž začaly mnohem intenzivněji zajímat o přístup na asijský trh. Tento stále se zvyšující zájem dostal nakonec podobu v tzv. *politice otevřených dveří* (či také *Hayova doktrína*) prosazované v období 1899–1900 americkým ministerstvem zahraničí a požadující otevření čínských trhů, otevření komunikace s Pekingem, zajištění bezpečí amerických oficiálních činitelů, ale také vymezení se proti požadavku evropských zemí rozdělit Čínu na sféry vlivu (Krejčí 2009: 124). Především se však jednalo o ideu šíření civilizace a vidinu zisku populačně a ekonomicky rostoucích zemí asijského kontinentu. „Otevření“ nových trhů mělo za cíl rozšířit obchodní příležitosti Spojených států a postupně uspišit civilizační pokrok těchto „barbarských států“. Rozšířením tohoto modelu měly vzniknout nové státy, které si osvojí myšlenku liberálního řádu, otevřených trhů, a nakonec budou pro Spojené státy mnohem menší hrozbou. Tak zněla hlavní myšlenka politiky otevřených dveří a po úspěšném potlačení tzv. *boxerského povstání*, probíhajícího v letech 1899–1901, zaručila americkým výrobcům nové odbytiště. Druhou událostí byla americko-španělská válka. Ta znamenala zcela zásadní obrat v dějinách nejen Spojených států, ale celého světa. Ze světové politiky se postupně vytrácely dřívější mocnosti a uvolněný prostor začal být vítěznou válkou proti Španělskému království vyplňován americkou dominancí. Za rozhodnutím USA vstoupit do války stál především stále více narůstající pocit národního uvědomění a také přesvědčení, že jsou to Spojené státy, které budou dominovat světovému uspořádání v následujících letech.

Španělsko bylo v očích Američanů vnímáno jako krutý národ s pohnutou minulostí, jeho přítomnost v Latinské Americe měla způsobit zaostalost v podobě nerozvinuté ekonomiky, intelektuální omezenosti a nulového sociálního pokroku (Kagan 2006: 343–344). To stejné platilo pro další území, kde byl španělský vliv stále velmi patrný. Konkrétně šlo o Kubu, Portoriko či Filipíny. Antikoloniální nálady, stále vzrůstající pocit předurčenosti amerického národa vyvést z „temnoty“ (nejen) sesterské země v moci nenáviděného Španělska a dovést je k míru, prosperitě a moci, mělo za následek americkou odhodlanost vstoupit do války a jednou provždy vyřešit španělskou otázku.

Vzrůstající pocit americké předurčenosti se projevoval zejména ve stupňující se snaze disponovat závazky ve světě. To samozřejmě znamenalo i zvýšené investice do válečného i civilního námořnictva. U Republikánské strany a velké části veřejnosti panovalo přesvědčení, že se Spojené státy musí postavit do role šířitele „amerického modelu“ (Kagan 2006: 400), ať už tento model představoval ve výsledku cokoliv. Jedno bylo jisté, expanzivní politika vedená vidinou nejen geopolitického zisku, ale i šíření demokratických hodnot, byla dominantním nastavením v americké zahraniční politice od skončení občanské války.

Po několikaměsíční humanitární krizi na Kubě, která zaměstnávala nově zvoleného prezidenta Williama McKinleyho (1843–1901), vnitrostátních neshodách ohledně jeho postavení, ale také po celkově expanzivním naladění americké veřejnosti, ještě zesíleným četbou patriotisticky orientovaného denního tisku, vznikla konstelace nebránící se válečnému konfliktu. Po výbuchu americké lodi *Maine* v roce 1898 a spolu s narůstajícími spory na Kubě byl McKinley donucen vyhlásit válku Španělsku.

Tento konflikt, vedený myšlenkou rozšířit svobodu a ideály liberalismu, byl však také hnán vidinou ovládnout další území nejen v západní hemisféře, ale i v zahraničí. Představa zisku Kuby, Portorika či ostrova Guam byla více než lákavá. Ty se nakonec do područí Spojených států dostaly. Výsledek války přinutil Španělsko tato území předat svému nepříteli, což pro Spojené státy znamenalo (alespoň zpočátku) naplnění jednoho z cílů, se kterým do války vstupovaly. Tedy nejen prosazení svobody a potvrzení své role ochránce morálních hodnot, ale také zisk dalších území. Vypuknutí americko-španělské války odstartovalo nové období dějin Spojených států, kdy došlo k zásadnímu posílení moci na úkor jiných, již „dosluhujících“ mocností, a prosazování amerického vlivu v mezinárodním měřítku.

V průběhu 19. století se tak americký nacionalismus v zahraničně-politickém jednání USA postupně proměnil z nástroje ochrany svých zájmů ve snahu šířit americký vliv mimo vlastní území, a to jak prostřednictvím obchodních styků, tak i skrze dobovačnou a expanzivní politiku.

3.2 Zahraniční politika USA v letech 1914–1945

Zcela zásadním obdobím pro vývoj americké zahraniční politiky ovšem bylo prezidentství Woodrow Wilsona (1856–1924). Vypuknutí 1. světové války zastihlo Spojené státy v pozici uplatňující neutrální postavení a nemající ambice vojensky do konfliktu nijak zasáhnout. To ale neznamenalo, že by Woodrow Wilson nebyl vývojem na evropském kontinentu znepokojen. Spíše naopak. Wilson se již od začátku nechal slyšet, že Spojené státy budou podporovat jakékoli úsilí v boji s Německým císařstvím (Combs 2008: 11). Bylo to Německo, které pro Wilsona představovalo hlavní hrozbu celé civilizace. Nebylo tedy překvapením, že se Spojené státy rozhodly zejména materiálně podporovat státy Dohody. Tento model fungoval až do doby, kdy Německo vyhlásilo Velké Británii ponorkovou válku a paralyzovalo tak materiální dodávky z druhé strany Atlantiku. Tato válka se nevyhnula ani americkým lodím, když v roce 1915 německé ponorky potopily loď *Lusitania*, což Wilsona a celou americkou veřejnost ještě více utvrdilo v nutnosti porazit Německo za každou cenu. Poté, co Německo se nijak nezdráhalo ukončit potápění dalších lodí, se Wilson rozhodl vyhlásit Německu válku a definitivně tak opustit izolacionistický postoj Spojených států.

Byla to tedy vidina společného nepřítele a zároveň morální závazek USA, které stály za jejich vstupem do války. Ten nakonec rozhodl o definitivní porážce Ústředních mocností a vytvořil tak ideální prostor pro uplatnění Wilsonovy představy budoucího vývoje na evropském kontinentu (Combs 2008: 11). Tato představa v sobě zahrnovala důraz na odbourání jakéhokoliv konfliktu tím, že vznikne nadnárodní instituce, jež bude plnění tohoto závazku kontrolovat. Jednalo se o vytvoření *Společnosti národů*, kterou Wilson inicioval ještě před vstupem USA do války v roce 1917. Idealistická představa prosazovaná Wilsonem v poválečném období se stala hlavním opěrným bodem americké přítomnosti v Evropě. Snažila se zde zvýšit svůj vliv nikoli obchodními aktivitami či geopolitickým ziskem, ale především vytvořením morálního imperativu, který bude sloužit všem státům jako určité ideologické vodítko. Tohoto úkolu však byly v době po skončení Velké války schopny pouze Spojené státy, které disponovaly

silnou materiální základnou, a hlavně byly hnány přesvědčením o vlastní vyvolenosti.

Tento fakt se projevil nejen v podobě *Společnosti národů*, ale zejména v plánu nazvaném *14 bodů prezidenta Wilsona*, jenž představoval souhrn hlavních myšlenek mezinárodního uspořádání po 1. světové válce. Wilsonovský ideál mezinárodního řádu postavený na oddanosti k demokratickým institucím a řešení sporů nikoli válkou, ale vyjednáváním, se stal hlavním odkazem tohoto období. Je nutno zmínit, že bez americké přítomnosti na Versaillském jednání v roce 1919 by tyto cíle nikdy nebyly ani nastíněny. Úloha Spojených států se tak z pozice vojenské mocnosti toužící po rozšíření svého území a vlivu přesunula do role tvůrce a ochránce demokratických hodnot v rozvrácené Evropě. Tento model se nakonec stal jedním z hlavních pilířů americké zahraniční politiky v celém 20. století, ale také ve 21. století.

Z 1. světové války vyšly Spojené státy značně posíleny. Ztráty na životech vojáků byly v porovnání s ostatními zeměmi minimální, a naopak jejich ekonomický či vojenský potenciál se ještě zvýšil. I přes značnou demobilizaci amerických vojáků se politika jejich angažovanosti v zahraničních záležitostech zdaleka nevyprázdnila. Spíše se změnila její povaha. V rámci tzv. *Washingtonské konference*⁶ z roku 1922 či *Briand-Kellogova paktu*⁷ z roku 1928 chtěly Spojené státy minimalizovat či zcela odstranit riziko dalších konfliktů. To se ovšem nepodařilo a s rostoucím nacionalismem v Evropě bylo jen otázkou času, kdy dojde k další kolizi.

V roce 1939 tak oficiálně vypuká 2. světová válka, jež znamená pro celý svět obrovský otřes s nedozírnými následky. Zpočátku se Spojené státy v tomto

⁶ Washingtonská konference byla událostí, ve které pod iniciativou USA měly všechny zúčastněné státy omezit výrobu svých válečných lodí. Celkově byly poslány do šrotu válečné lodě o celkovém výtlačku až 1,9 miliónů tun (Krejčí 2009: 130).

⁷ Briand-Kellogův pakt označuje smlouvu mezi státním tajemníkem USA Frankem Kellogem a francouzským ministrem zahraničních věcí Aristidem Briandem. Dokument měl za cíl „odsoudit válku jako prostředek k vyřešení mezinárodních neshod a zřít se jí jako prostředku národní politiky ve svých vzájemných vztazích“ (Yale Law School (2008). *Kellog–Briand Pact 1928* (https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp, 12. 4. 2021).

konfliktu chovaly stejně jako při vypuknutí 1. světové války. V rámci *zákona o neutralitě* zůstávaly mimo dění a pouze s obavami sledovaly vývoj v Evropě. Nicméně s vidinou rostoucího vlivu zemí Osy, a naopak slábnoucí pozice spojenců, se v roce 1941 rozhodly opustit politiku neutrality a skrze tzv. *zákon o výpůjčce a pronájmu* začínají oficiálně podporovat spojence prodejem, pronájmem či darováním zbraní. Nicméně až napadení námořní vojenské lodi v přístavu *Pearl Harbor* roku 1941 znamenalo pro USA definitivní vstup do 2. světové války. Tento útok byl zcela bezprecedentním narušením americké suverenity a bylo tak jasné, že vidina vlastní ohroženosti spolu s negativně se vyvíjející situací v Evropě budou znamenat opětovné nasazení amerických vojsk.

Prezident Franklin Delano Roosevelt (1882–1945) tak přivedl Spojené státy znovu do politiky mezinárodní angažovanosti. Nebyla to nicméně pouze dravá síla revizionistických mocností, která Roosevelta přinutila k aktivní participaci na tomto světovém konfliktu. Jednalo se také o přesvědčení, že úloha USA v konfliktu je mimo porážení nepřítele zejména ve zdůraznění jedinečnosti postavení Ameriky jako „vzoru svobody, mravní nadřazenosti demokratické zahraniční politiky, otevřené diplomacie či nahrazení mocenské rovnováhy mezinárodním konsenzem v podobě Společnosti národů“ (Kissinger 2002: 376) v poválečném uspořádání. Stalo se tak přesně po skončení války v roce 1945. Hitlerovo Německo bylo poraženo, Japonsko ve stejném roce podepsalo kapitulaci, čímž oficiálně ukončilo 2. světovou válku na celém světě a vzniklo tak mocenské vakuum, jehož chtěl Roosevelt se vši elegancí využít.

Americký nacionalismus, jenž byl během obou světových válek hnán zejména vidinou společného nepřítele, zůstával i nadále stěžejním determinantem zahraničně-politického chování USA. Myšlenka mravní vyvolenosti a pocitu výjimečného národa totiž dále hnala Spojené státy v poválečném úsilí postavit na nohy všechny země zdecimované válkou. Problém byl ovšem v tom, že to nebyly pouze USA, které měly ambice přetvořit poválečné uspořádání k obrazu svému. Sovětský svaz, jakožto jedna z vítězných mocností, chtěla svůj vliv rozšířit na co možná největší území a získat tak výhodu oproti „kapitalistickému Západu“. Již

ve stínu dohasínající 2. světové války tak vstupuje na pole nový konflikt, jenž se později začíná nazývat studenou válkou.

3.3 Zahraniční politika USA v letech 1947–1991

Studená válka představovala zcela novou kapitolu v lidských dějinách. Ideologický rozpor mezi oběma velmocemi vytvořil natolik silnou dělicí linii, že odstranit ji bylo možné až s definitivním zhroucením Sovětského svazu. Samotné období studené války je tak dlouhé a na události bohaté, že vybrat pouze jedinou událost, která by jasně ilustrovala vývoj amerického nacionalismu v zahraniční politice, je téměř nemožné. Z tohoto důvodu bude v následující podkapitole rozebíráno více dílčích okamžiků, které dohromady dotvoří představu o tom, jak se americký nacionalismus v období studené války vyvíjel a jaký měl dopad na zahraniční politiku USA.

I přesto, že studenoválečný konflikt nemá pevně stanovený počátek, dá se historicky mluvit již o konci druhé světové války. Spojené státy se nacházely na vrcholu svého mocenského vzestupu. Dopomohly porazit Německo v Evropě, použitím jaderných zbraní definitivně zlomily japonský odpor v Tichomoří, skrze nově vzniklou Organizaci spojených národů (1945) a Severoatlantickou alianci (1947) pomohly zajistit bezpečnost a bojeschopnost v poválečné Evropě, prostřednictvím Marshallova plánu (1948) ekonomicky ovládly západní Evropu a vybudováním Brettonwoodských institucí (1945) dopomohly zajistit poválečný rozvoj a stabilitu světových měn. Tohle všechno tvořilo odkaz USA. Sřet se Sovětským svazem byl ale nevyhnutelný, jelikož nebylo myslitelné, aby oba natolik odlišné mocenské „bloky“ vytvořily mezinárodní konsenzus.

Původní cíl Spojených států morálně „navigovat“ a hlídat dění v Evropě začínal dostávat trhliny již na konci 40. let. Sovětský vliv na Balkánském poloostrově se snažily USA vyvážit *Trumanovou doktrínou* (1947), která představovala jednu z prvních snah o „zadržování komunismu“ nevojenskými prostředky. Nicméně vidina společného nepřítele neomezovala Spojené státy pouze na boj ideologický či ekonomický. Již v roce 1950 totiž USA definitivně vstupují na Korejský poloostrov, aby zde zadržely rozpínající se vliv svého rivala. Korejská válka trvá

tři roky a USA z ní vycházejí s ne zcela dostačujícím výsledkem, kdy se podařilo sovětský vliv zadržet na již existující 38. rovnoběžce, která oddělovala americkou a sovětskou sféru vlivu.

Vojenský postup nebyl americkým činitelům cizí ani v roce 1964, kdy Spojené státy oficiálně vstupují do války ve Vietnamu s cílem porazit severní Vietnam ovládaný komunistickou ideologií a zabránit tak dalšímu postupu Sovětského svazu v Indočíně. Tento konflikt nicméně pro USA znamená velké vystřízlivění, jelikož vyvolal první silné pochybnosti o morálním rozměru celého amerického projektu v zahraničí. Spolu se zavražděním prezidenta Johna F. Kennedyho (1917–1963), jenž pro mnoho Američanů ztělesňoval onu původní myšlenku ve studené válce, totiž budování a podporu demokracie a svobody na celém světě, se postupně začalo ustupovat od vojenských strategií a doktrín, tak charakteristických v dobách předchozích. Na tu do určité míry navázal prezident Lyndon B. Johnson (1908–1973) se svou politikou *budování mostů*. Jednalo se o povinnost Spojených států „stavět mosty [...] rozšířeného obchodu, idejí, turistiky a humanní pomoci“ (The New York Times 1964). Dominantní se ale nakonec stala strategie uvolňování napětí se Sovětským svazem a postupné navazování kontaktů.

Hlavním činitelem této změny se stal Richard M. Nixon (1913–1994), jenž byl od začátku odhodlán ukončit vietnamské utrpení, ale zároveň držet se globálních závazků ve vztahu k budování mezinárodního řádu, ve kterém mají USA hrát stále primární roli. S touto logikou tedy postupoval v období tzv. *détente*. To odstartovalo novou kapitolu studené války, kdy hlavním cílem již nebylo zadržování komunismu, ale nalezení způsobu, jak dva protichůdné tábory mohou najít společnou řeč. Bipolární konflikt měl dostat podobu mocenské rovnováhy. Došlo tak k ustavení politiky vzájemné kontroly a omezování zbrojení, jež vyvrcholilo podpisem smlouvy *SALT I* a *Smlouvy o omezení systémů protiraketové obrany* (ABM), závazku řešit vzájemné rozpory mírovými prostředky a roku 1971 také vyjednávání s Čínskou lidovou republikou. Je ovšem nutno zmínit, že pro americkou zahraniční politiku stále zůstávala vojenská a politická síla jádrem pohledu na světové uspořádání. Vedle invaze do Kambodže nebo vánočního bombardování Hanoje v rámci vietnamské války se vidina geopolitického zisku

jakožto způsobu omezení vlivu Sovětského svazu projevovala jak v pravidelném odstraňování pro Američany nepohodlných vládců či prezidentů (Chile, Írán, Guatemala), tak i v získávání jednotlivých států na svou stranu (Egypt, Somálsko či Irák) a následném vyhošťování sovětských poradců z těchto zemí.

Postupně se však i přes tyto nedemokratické postupy americké vlády začínala čím dále více prosazovat otázka lidských práv. Tento fenomén byl nejvíce patrný za vlády Jamese E. Cartera (1924). Z jeho inauguračního projevu v roce 1977 je patrné, že politika zadržování komunismu nemůže dále obstát. Zdůraznil, že „naš závazek k lidským právům musí být absolutní...Protože jsme svobodní, nemůžeme být lhostejní k osudu svobody kdekoliv. Naše morální cítění nám přikazuje jednoznačně upřednostňovat společnosti, které s námi sdílejí trvalý respekt k individuálním lidským právům“ (Carter 1977: 153). Americké „hurávlástenectví“, které se tak neosvědčilo v dobách válek v Koreji a Vietnamu, muselo být nahrazeno návratem k morálnímu vůdcovství, preventivní diplomacii a zejména lidským právům. Tento motiv americké zahraničně-politické aktivity se projevil hlavně v iniciování helsinského mírového procesu z roku 1975. V rámci tohoto setkání se 33 evropských států, dále Spojené státy a Kanada zavázaly k mezinárodnímu závazku dodržovat lidská práva (Krejčí 2009: 222), což mělo nakonec i velký dopad na činnost disidentů v zemích okupovaných Sovětským svazem. Druhým nástrojem prosazování politiky dodržování lidských práv byla *Carterova doktrína* (1977). Ta v zásadě sumarizovala veškeré Carterovy požadavky na jednání všech států v oblasti lidskoprávní agendy a rozváděla jejich implementaci do zahraniční politiky USA. Nebylo tedy překvapením, že v době Carterovy vlády USA vypověděly podporu diktátorovi Anastasiovi Somozovi v Nikaragui, či roku 1978 iniciovaly mírové jednání mezi představiteli Izraele a Palestiny v Camp Davidu.

Americké vlastenectví a přesvědčení o vyvoleném národě se nicméně v době studené války neustále proměňovalo. Carterova politika byla brzy vystřídána mnohem militantnějším pojetím nastupující vlády Ronalda Reagana (1911–2004). Na rozdíl od Cartera nově zvolený prezident vnímal Sovětský svaz jakožto nepřítele, jehož je nutné porazit silou, nikoli morálními apely. I když se Reagan

v mezinárodních otázkách nešťítíl unilaterálního způsobu jednání, společný nepřítel Američanů v podobě Sovětského svazu musel být poražen především silnými aliancemi postavenými na pevných bilaterálních vztazích. Americká nacionální rétorika byla v době Reagana velmi znát. Jeho časté odvolávání na biblické motivy a předurčenost národa doprovázená nadstandardním zvyšováním výdajů na zbrojení jen podtrhují odhodlanost USA definitivně skoncovat se sovětským protějškem. To se projevilo nejen ve vojensko-technických projektech typu *Hvězdné války* (1983), ale také snahou přesvědčit zbytek světa o skvělých rysech amerického způsobu života (např. program *Pravda* a program *Demokracie*).

I zásluhou Reaganova stále se zvyšujícího tlaku a politice „uzbrojení“ se nakonec v roce 1991 Sovětský svaz rozpadá. Definitivně je tak ukončeno období studené války, ze kterého Spojené státy nakonec vycházejí jako jasný vítěz, a nastupuje tak americká hegemonie, ne nepodobná té z meziválečného období. Rozdíl ovšem spočíval v tom, že se nyní Spojené státy nehodlaly vzdát příležitosti nadále setrvat v místech potenciálního šíření svého vlivu a začaly tak uplatňovat politiku mezinárodní angažovanosti postavené zejména na morálních principech a obchodních praktikách.

3.4 Zahraniční politika USA v letech 1991–2016

Důraz na prosazování morálních principů byl jedním z klíčových projevů amerického nacionalismu na sklonku 20. století. Nebylo tedy divu, že když v Jugoslávii (1991–2001) či v Somálsku (1991–současnost) vypukla občanská válka, Spojené státy byly odhodlány do konfliktů zasáhnout v rámci tzv. *humanitárních intervencí*. Ty odrážely americké přesvědčení, že post-studenoválečný svět bude muset být co nejrychleji vyplněn „světovým mírem“ a jsou to především země NATO a členské státy OSN v čele s USA, které mají tento závazek vymáhat.

Role Spojených států byla dále vyjádřena prezidentem Billem Clintonem (1993), jenž zdůraznil, že „hlavním cílem [USA] musí být rozšíření a posílení světového společenství tržních demokracií“. Americká předurčenost se tedy měla navždy

vymanit z okovů pasivního izolacionismu a začít aktivně určovat bezpečnostní politiku a mocenskou rovnováhu v Evropě. Kromě humanitárních intervencí ale k jejímu prosazování měly být užity v případě potřeby také vojenské nástroje⁸. Ty se nakonec staly skutečností jak při bombardování jugoslávského území, tak i při vojenských intervencích v Somálsku či v Súdánu. Clintonova koncepce „rozšíření“, která se měla stát hlavním pilířem budování míru v globalizované Evropě, ale nakonec získala poněkud odlišný směr. Následkem útoku na Světové obchodní centrum v září 2001 se totiž nepřítelem číslo 1 stal islámský džihádismus.

Nově zvolený prezident George W. Bush v reakci na bezprecedentní útok teroristické skupiny al-Káida vyhláší „válku proti terorismu“ a vysílá americké jednotky do Afghánistánu. Vzniká tak *Strategie národní bezpečnosti Spojených států amerických* (též *Bushova doktrína*), která tak kopíruje de facto mezinárodní konsenzus, že islámský džihádismus je nutné porazit za každou cenu. Vedle porážení agresora mělo také dojít k jeho „morální nápravě“ prostřednictvím aktivního šíření demokracie a svobody. Americkou premisou se tak zanedlouho poté, co byla vládnoucí skupina Talibán poražena, stala snaha o „rekonstrukci Afghánistánu“. Ta spočívala zejména ve snaze o vybudování demokratické, pluralistické a transparentní vlády s reálnou působností po celé zemi, včetně národní armády schopné chránit bezpečnost země a svých obyvatel (Kissinger 2016: 325).

Tato „agenda svobody“, tedy souhrn hlavních myšlenek vycházejících z *Národní bezpečnostní strategie* Washingtonu, začala být uplatňována též v Iráku. Ten byl již dlouhodobě bezpečnostními složkami považován za jeden z nejrepresivnějších států a po předložení „důkazů“⁹, že disponuje jadernými zbraněmi a je taktéž zapojen do útoků z 11. září, byl George Bush mladší odhodlán zapojit americké vojenské jednotky i zde. Hlavním motivem byla transformace Iráku, která

⁸ Kritizovanou se stala zejména oblast Guantanámo, kde Američané mučili a zcela nehumánně zacházeli s místními vězni.

⁹ Šlo zejména o osobu ministra zahraničí Colina Powella, který na půdě OSN v roce 2003 mluvil o jasném důkazu, že Irák vyrábí a disponuje jadernými zbraněmi. Z toho podle něj a dalších státníků plyne pro USA povinnost v Iráku zasáhnout a zneškodnit Saddáma Husajna.

následně podnítí ke změně celý region. Podle jeho slov „irácká demokracie uspěje a její úspěch rozešle od Damašku po Teherán zprávu, že svoboda může být budoucností všech národů“ (Bush 2003). Vize Spojených států ujat se role tvořitele a následného ochránce demokratických hodnot v Iráku a celém regionu byla podporována také americkou veřejností. Nebyli to tedy pouze nejvyšší představitelé, kdo byl přesvědčený o vhodnosti nastolit „americký“ model v dalších částech světa. Jedním z hlavních důvodů byla zejména osoba Saddáma Husajna, jenž představoval podle mnohých Američanů zosobněné zlo celého blízkovýchodního regionu a stál také v cestě demokratického pokroku. Po jeho svržení se tak mohla myšlenka „budování státu“ prosadit ve vší otevřenosti.

Byl to paradoxně ale problém nastolení nového způsobu, jak mají místní obyvatelé vnímat svůj stát a zejména, kdo jim má vládnout, na kterém irácká, ale i afghánská otázka ztroskotala. Pro dějiny Spojených států se ovšem obě výpravy staly zcela novým poznáním o své vyvolenosti. Ukázalo se totiž, že se americká představa o „světovém míru“, jenž získal v průběhu let již značně pejorativní nádech, nedá prosadit vždy a za jakýchkoli okolností. Jak zmiňuje Robert Kagan (2003: 124) „jediné úspěšné mezinárodní uspořádání, které si Američané dovedou představit, je systém, ve kterém mají Spojené státy ústřední postavení“. Autor dále dodává, že „Američané si také nedovedou představit mezinárodní řád, který není chráněn silou, v první řadě americkou silou“ (ibidem). Jednalo se právě o americkou sílu, která zpočátku prezidentu Bushovi dodávala podporu jak v domácím, tak i zahraničním prostředí. Předurčenost USA měla být ve 21. století určována zejména morálními apely, ale pokud bude potřeba, také vojensku silou. Postupem času se však nálady uvnitř USA i ve světě změnily a se stále trvajícím iráckou misí bylo nutné, aby prezidenta Bushe vystřídal někdo, kdo poukáže na nesmyslnost války v Iráku i Afghánistánu a pokud možno navrátí Spojeným státům jejich stále více uvadající pověst.

Impulzem pro tuto změnu se stalo zvolení Baracka Obamy (1961), prvního Afroameričana v čele Bílého domu. Ten nijak nezanevřel na roli Spojených států ve světě a z ní plynoucího „závazku“ ochrany demokracie a liberálních hodnot po celém světě. Jeho vnímání amerického nacionalismus v rámci

zahraničněpolitického rozhodování bylo nicméně postaveno na jiných základech než v případě jeho předchůdce. S cílem ukončit války na Blízkém východě se měly USA znovu zaměřit na utužení vztahů se svými spojenci, mezinárodní spolupráci a prosazování demokracie a svobody jednotlivce. Toho mělo být dosaženo především mezinárodními organizacemi, které USA v minulosti pomohly vybudovat, a silícím vlivem globalizace. Tento závazek se v zahraniční politice nejvíce projevil snahou zbavit se otežší blízkovýchodního konfliktu, navázat dialog se zeměmi ve východní Evropě (zejména Rusko) či Africe, ale také se (nejen) obchodně „přesunout“ směrem k Asii. Tento krok později získal označení *Pivot do Asie*¹⁰ a stal se jedním z hlavních pilířů americké zahraniční politiky během Obamovy administrativy. Kroky Washingtonu měly ale dále směřovat zejména k lidsko-právní agendě.

Tento požadavek byl zdůrazněn například ministryní zahraničí Hillary Clintonovou (2009), že „budeme [Američané] vládnout vytvářením silné spolupráce mezi ostatními státy a zároveň snižováním vzájemné soutěživosti s cílem přechýlit směr od multipolárního světa k multipartnerskému světu“. Snaha přiblížit státy více k sobě a využít všech výhod globalizovaného světa odrážela hlavní aspekt amerického nacionalismu v zahraniční politice za vlády Baracka Obamy. Jednalo se o internacionalistický příslib vytvořit pomocí mezinárodních organizací, liberalizace trhů a důrazu na lidsko-právní rozměr bezpečnější a pokud možno předvídatelnější svět.

Je nicméně poněkud paradoxní, že právě idea dodržování lidských práv se stala hlavním jablkem sváru Obamovy zahraniční politiky. Výsledkem tzv. *arabského jara* (2010) totiž vypukla občanská válka v Libyi, kde se Spojené státy účastnily po boku dalších členských států NATO sesazení místního vládcy Muammara Kaddáfího. Ten byl nakonec odstraněn, nicméně snaha o vytvoření stabilnějšího

¹⁰ Termín „Pivot do Asie“ označuje zahraničně-politickou iniciativu prezidenta Obamy, v rámci níž má dojít ke strategickému znovuvyvážení amerických zájmů z Evropy a Blízkého východu k oblasti východní Asie. Asie se totiž stala pro USA jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů, ovšem cílem není pouze navázat lepší obchodní styky, ale rozšířit spolupráci o vojenský, strategický i diplomatický rozměr.

severoafriického regionu vyvolala takřka neřešitelnou situaci, s jejímiž důsledky se celý svět vypořádává dodnes.

Obamova představa o předvídatelnějším, tím pádem bezpečnějším světě, jenž bude využívat výdobytků rostoucí globalizace, americko-asijské spolupráce a spoludotváření liberálních hodnot, v průběhu let získala poněkud negativní konotaci. Spojeným státům měla podle mnohých Američanů příslušet role nikoli ochránce hodnot ve světě, ale především na svém vlastním území. Globalizace zdiskreditovala americké podniky a ekonomiku a její navrácení se tudíž musí provést změněním představy o „americkém“ se zaměřením na domácí prostředí.

Americký nacionalismus se tak poprvé v historii neměl stát nástrojem dotváření a ochrany okolního světa, ale zejména toho vlastního. Této iniciativy se chopil Donald Trump (1946) s heslem „Make America Great Again“. Jednalo se o zcela explicitně vyjádřenou pozici amerického nacionalismu nejen v domácích, ale také zahraničních otázkách. Znovuvytvoření „skvělé“ Ameriky mělo být dosaženo bezprecedentními politickými kroky. Ty dávaly tušit, že Spojené státy začínají svou vlastní roli ve světové politice vnímat jinak, než tomu bylo kdykoliv předtím. Vedle postupného stahování amerických vojáků ze všech koutů světa se Trumpova administrativa rozhoduje odstoupit od Pařížské klimatické dohody (2017), zvyšovat tlak na ostatní členské státy v NATO ohledně výše výdajů na zbrojení, označit Evropskou unii za nefunkční a nespolehlivou a v neposlední řadě plánovat odchod ze Světové obchodní organizace či Světové zdravotnické organizace. Nejvýraznějším projevem ovšem byla ochrana amerických trhů skrze uvalování cel na okolní státy. Spojené státy se tak vedle uvalení cel na Írán, Mexiko či Rusko rozhodly vyhlásit celní válku Číně. Liberální ekonomické praktiky byly následně vystřídány protekcionistickými opatřeními, jež zcela narušila vzájemnou závislost obou zemí. Čínsko-americké vztahy se povážlivě ochladily a z věrných spojenců se postupně stali nedůvěřiví pozorovatelé dalších kroků USA.

S nástupem Donalda Trumpa se tak světová představa toho, co znamená „americký nacionalismus“, poněkud změnila. Jeho dopad v zahraniční politice se v zásadě omezil pouze na ochranu amerických zájmů skrze obchodní praktiky, nicméně bez větších ambicí o prohlubování transatlantických vazeb, šíření

svobody a demokracie či zdůrazňování důležitosti mezinárodních institucí. I přesto se o Trumfově období dá mluvit jako o silně pro-národním, se snahou nijak nerozbořit mýtus „předurčeného národa“ a naopak poukázat na jeho moderní uplatnění. Dá se tedy očekávat, že i v následujících letech bude vliv amerického nacionalismu v zahraniční politice USA tvořit zcela nesmazatelnou stopu a potvrdí svou roli hlavního determinanta zahraničně-politického chování Spojených států.

Závěr

V této bakalářské práci bylo na základě historických událostí během období od Monroeovy doktríny (1823) až po Trumpovu administrativu (2016–2020) zkoumáno pojetí a dopad vývoje amerického nacionalismu na zahraniční politiku USA. Po provedené analýze se dá říci, že dopad amerického nacionalismu na tvorbu koncepce zahraniční politiky Spojených států byl a stále je více než patrný. V průběhu let se jeho vliv na utváření koncepce zahraniční politiky ještě zvyšoval. Nicméně jeho projevy se neomezovaly pouze na mezinárodní doktríny, vojenské operace či obchodní praktiky, ale čím dál více se projevovaly ve stanovování morálních pravidel pro ostatní státy. Právě snaha šířit demokratické hodnoty a vizi liberálního řádu je více než patrná i v současném chování USA v zahraničních otázkách.

Je tedy na místě se domnívat, že americký nacionalismus bude mít i v následujících letech nezastupitelnou roli při tvorbě zahraničněpolitických rozhodnutí prezidentských administrativ v USA. Tato tvrzení můžeme opřít o jeho zcela dominantní pozici v americké společnosti. Nacionalismus totiž nepředstavuje pouze roli společného jmenovatele domácích hodnot, ale mnohem více představuje formovatele identity amerického národa v zahraniční politice. Představa o vlastní vyvolenosti se totiž nezhušťuje pouze na domácí otázky, ale vybízí k zahraničněpolitickému jednání. Tento trend je patrný již od první poloviny 19. století. Vyhlášením Monroeovy doktríny Spojené státy nereagují pouze na zvyšující se zájem cizích mocností pronikat na americké území, ale vytvářejí morální imperativ odsuzující jakékoli despotické chování na evropském kontinentu a zároveň tak podporující secesionistické snahy zemí nejen v Latinské Americe.

Růst nacionalismu v americké společnosti se ještě navýšil po skončení občanské války, což vedlo nejen k ideologické a územní konsolidaci Spojených států, ale zejména k posílení představy o síle amerického národa. Ta se následně začala projevovat, jak ve snaze rozšířit své trhy za hranice státu, tak zejména v expanzivní politice hnané potřebou porazit společného nepřítele USA a zároveň rozšířit americký vliv mimo vlastní hranice.

S nástupem 20. století se dá role amerického nacionalismu v zahraniční politice označit za „mesianistickou“ a tvořící. Spojené státy totiž pomáhají porazit hlavní agresory v obou světových válkách, zároveň se ale podílejí na poválečném uspořádání a vytvářejí ideologický a ekonomický rozměr mnoha evropských zemí. V nastupující studené válce se „americká“ představa o demokratické společnosti opírající se o kapitalistický model a liberalizaci trhů stává jedním z hlavních nástrojů v boji proti komunistické ideologii prosazované Sovětským svazem. Nicméně představa, jak tohoto nástroje vhodně využít, se během celého konfliktu značně lišila. Poražení Sovětského svazu mělo být dosaženo jak postupným zatlačováním komunismu (Harry Truman, Dwight Eisenhower), tak naopak uvolňováním napětí mezi oběma bloky (Richard Nixon, James Carter) či jeho kompletní uzbouzení (Ronald Reagan). Poražení Sovětského svazu následně „pasuje“ Spojené státy do role nezpochybnitelného tvůrce a ochránce hodnot mezinárodního systému. V 90. letech zůstává vliv amerického nacionalismu na tvorbu zahraničněpolitické agendy USA stále zcela patrný a projevuje se zejména v intervencích s cílem zabránit masovému vraždění místního obyvatelstva a zároveň urychlit vznik demokratického zřízení (Jugoslávie, Somálsko, Haiti). Tento morální rozměr amerického nacionalismu se uplatňuje i ve 21. století, kdy Spojené státy zvyšují svou zahraniční aktivitu a aktivně participují v několika konfliktech s cílem změnit místní režim a vytvořit podmínky pro jeho demokratickou přeměnu. S tímto cílem se Spojené státy angažují ve dvou válkách na Blízkém východě (Afghánistán, Irák). Nárůst přesvědčení o americké přítomnosti v zahraničních otázkách se nicméně neomezuje pouze na vojenské intervence s cílem změnit ideologický rozměr jiných států. S nástupem Baracka Obamy a jeho „pivotu do Asie“ se dá mluvit o jasném vymezení amerického nacionalismu v kontextu ekonomických zájmů a rozšiřování obchodních styků. Spojené státy nijak nerezignují na svou roli chránit a šířit ideály západního světa, ale začínají mnohem více reflektovat skutečnost globalizovaného světa, ve kterém právě ekonomické vazby hrají prim. S nástupem Donalda Trumpa se pouze potvrzuje skutečnost, že obchodní charakter amerického nacionalismu v současné době převažuje.

Nicméně ani tak se nedá mluvit o radikálním obratu k jednostrannému vymezení americké role ve světě. Případy jednotlivých událostí v rozmezí necelých 200 let jasně ukázaly, že projevy amerického nacionalismu se v průběhu staletí měnily, ovšem jeho povaha zavazuje Spojené státy být stále aktivní v zahraničních otázkách.

Seznam literatury

- Anderson, Benedict (1983). *Představy o společnosti* (Praha: Karolinum).
- Bauer, Patricia (2019). Mayflower Compact. *Brittanica*. 21. 8. 2019 (<https://www.britannica.com/topic/Mayflower-Compact>, 20. 2. 2021).
- Benjamin, Walter (1935). *Umělecké dílo ve věku technické reprodukovatelnosti* (Praha: Oikoymenh).
- Bonikowski, Bart – DiMaggio, Paul (2016). Varieties of American Popular Nationalism. *American Sociological Review* 81 (5), s. 949–980.
- Bush, George (2003). *Remarks by the President at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy*. 6. 11. 2003 (<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html>, 12. 2. 2021).
- Carter, Jimmy (1977). *A Government as Good as Its People* (Arkansas: University of Arkansas).
- Clinton, Bill (1993). *Adress by President Bill Clinton to the UN General Assembly*. 27. 9. 1993 (<https://2009-2017.state.gov/p/io/potusunga/207375.htm>, 13. 2. 2021).
- Clinton, Hillary (2009). *Secretary Clinton's Speech at the Council on Foreign Relations*. 15. 6. 2009 (<https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126071.htm>, 13. 2. 2021).
- Connor, Walker (1978). A nation is a nation, is a state, is an ethnic group is a... *Ethnic and Racial Studies* 1 (4), s. 300–310.
- Curti, Merl (1946). *The Roots of American Loyalty* (New York: Columbia University Press).
- Combs, Jerald (2008). *The History of American Foreign Policy from 1895*. (Abingdon: Taylor & Francis Group).

Declaration of Independence (1776). *National Archives*. 24. 7. 2020 (<https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript#page-header>, 15. 2. 2021).

Deutsch W. Karl (1953). The Growth of Nations: Some Recurrent Patterns of Political and Social Integration. *World Politics* 5 (2), s. 168–195.

Eriksen, H. Thomas (2012). *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy* (Praha: SLON).

Fergusson, Nial (2005). *Colossus: Vzestup a pád amerického impéria* (Praha: Dokořán).

Fukuyama, Francis (2002). *Konec dějin a poslední člověk* (Praha: Rybka Publishers).

Fukuyama, Francis (2019). *Identita: Volání po důstojnosti a politika resentmentu* (Praha: Malvern).

Gellner, Ernest (2003). *Nacionalismus* (Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Greenfeld, Liah (1993). *Nationalism: Five Roads to Modernity* (Cambridge: Harvard University Press).

Hamilton, Alexander (2017). *The Works of Alexander Hamilton* (London: Forgotten Books).

Heinert, Alan (1966). *Religion and the American Mind: From the Great Awakening to the Revolution* (Oregon: Wipf and Stock).

Hobsbawm, Eric (2000). *Nacionalismus a národ od roku 1780: program, mýtus, realita* (Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Huntington, Samuel (2004). *Who are We?: The Challenges to America's National Identity* (New York: Simon & Schuster).

Johnson, Paul (2014). *Dějiny amerického národa* (Praha: Leda).

- Johnson, B. Lyndon (1964). *War on Poverty and the 1964 Campaign*. (<https://www.nytimes.com/1971/10/19/archives/by-lyndon-b-johnson-war-on-poverty-and-the-1964-campaign-a.html>, 11. 4. 2021).
- Kagan, Robert (2006). *Nebezpečný národ. Zahraniční politika USA 1700–1900* (Praha: Lidové noviny).
- Kagan, Robert (2003). *Labyrint síly a ráj slabosti* (Praha: Lidové Noviny).
- Kellog, B. Frank – Briand, Aristid (1928). *Briand-Kellog Pact* (https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp, 2. 3. 2021).
- Kissinger, Henry (2002). *Umění diplomacie* (Praha: Prostor).
- Kissinger, Henry (2016). *Uspořádání světa* (Praha: Prostor).
- Kohn, Hans (1957). *American Nationalism. An Interpretative Essay* (New York: Macmillan Publisher).
- Krejčí, Oskar (2009). *Zahraniční politika USA* (Praha: Professional Publishing).
- Lowell, Russell James (1888). *Political Essays* (New York: Macmillan).
- Mather, Cotton (1702). *Magnalia Christi America* (London).
- Morris, B. Richard (1961). *Great Presidential Decisions* (Minnesota: Fawcett).
- Musil, Jiří (2003). Předmluva k českému vydání. In: Gellner, Ernest, *Nacionalismus* (Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- Navrátil, Jan (1984). *Stručné dějiny USA* (Praha: Svoboda).
- Nevins Allan – Commager, Steele Henry (1947). *Dějiny Spojených států*. (Praha: Melantrich).
- Opatrný, Josef – Raková, Svatava (2003). *USA* (Praha: Libri).
- Perkins, Bradford (1993). *The Creation of a Republican Empire, 1776–1865* (Cambridge: Cambridge University Press).

Renan, Ernest (2003). *Co je to národ?* In: Hroch, Miroslav (ed.), *Pohled na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. (Praha: SLON), s. 24–36.

Sexton, Jay (2012). *The Monroe Doctrine: Empire and Nation in Nineteenth-Century America* (New York: Hill and Wang).

Schlesinger, M. Arthur (2004). *The Imperial Presidency* (Massachusetts: Mariner Books).

Wilson, Woodrow (1915). *Third Annual Message* (<https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-7-1915-third-annual-message>, 12. 3. 2021).

Zinn, Howard (2012). *Dějiny lidu Spojených států amerických* (Praha: MEZERA).

Resumé

This bachelor thesis is one case study that deals with the phenomenon of American nationalism and its impact on US foreign policy. This work aims to discover the nature of American nationalism along with its further impact on the process of conceptualizing the US foreign policy. They have been used several research tools to achieve the premise of this work. The theoretical part broadly defines nationalism by using concepts and ideas of renowned nationalism scholars, however, it also provides the author's definition of nationalism. The empirical part thrives on the already established idea of what nationalism is, and sets further its premise on a practical footing. Covering almost 200 years of the US foreign policy history, it offers a rich environment to study the evolution of American nationalism, yet still gives a complete overview of its impact using the most significant and influential events for each period.